

# Slutrapport

## Ekonomiskt stöd till utvärdering av lokalt brottsförebyggande arbete

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har utvärderats med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå).

Brå publicerar ett urval av slutrapporterna på myndighetens webbplats för att sprida kunskap om goda exempel och hjälpa andra aktörer i deras brottsförebyggande arbete. Det här är en sådan rapport.

För sakuppgifter och slutsatser i dessa rapporter står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på [www.bra.se/ekostod](http://www.bra.se/ekostod)

Utvärderad med stöd från: 



# Vuxenvandring

*- en programteoretisk utvärdering av sju kommuners ideella trygghetsskapande arbete i Kalmar län*



Diana Kajic & Birgitta Ander

## Introduktion och tack

Föreliggande utvärdering är ett samverkansprojekt mellan Länsstyrelsen Kalmar Län, Hälsohögskolan vid Jönköping University och kommunerna Emmaboda, Kalmar, Mörbylånga, Nybro, Oskarshamn, Torsås och Vimmerby.

Författarna till rapporten är Diana Kajic och Birgitta Ander.

Diana Kajic är socionom och folkhälsovetare med mångårig erfarenhet av ungdomsarbete inom skola, socialtjänst och behandlingsverksamhet. Hon är idag verksam som universitetsadjunkt på Avdelningen för socialt arbete på Hälsohögskolan i Jönköping.

Birgitta Ander är fil.dr. i socialt arbete med lång erfarenhet av uppsökande socialt arbete. Birgitta har publicerat en avhandling på temat Ungdomars berusningsdrickande och är idag verksam som lektor vid Avdelningen för socialt arbete på Hälsohögskolan i Jönköping.

Utvärderingsteamet vill tacka Brottsförebyggande rådet- BRÅ för ekonomiska medel som möjliggjort denna utvärdering. Vidare vill vi tacka samtliga som bidragit till datainsamlingen på olika sätt, inte minst de ungdomar som bidragit med viktiga synpunkter och erfarenheter genom att besvara vår webenkät.

Slutligen vill författarna också tacka kollegorna på Avdelningen på socialt arbete som bidragit med viktig kunskap och en kritisk blick under processens gång, samt projektets samordnare Melker Labory på Länsstyrelsen Kalmar Län för all praktisk hjälp och stöd.

Vi hoppas att denna rapport ska utgöra ett stöd i kommuners ungdomsinriktade trygghetsarbete samt inspirera till vidare forskning på området.

## Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	8
Begreppsförklaring.....	9
Bakgrund.....	10
Aktuellt kunskapsläge om Vuxenvandring.....	10
Platsens betydelse för ungdomar.....	10
Prevention och kontroll.....	11
Syfte och frågeställning.....	12
Metod.....	13
Utvärderingens design.....	13
Deltagande kommuner.....	13
Datainsamling och databearbetning.....	14
Resultat.....	19
Vuxenvandringens syfte och målgrupp.....	19
Trygghetsskapande och brottsförebyggande komponenter i vuxenvandring.....	21
Riskhelger.....	22
Andra fördelar med vuxenvandring.....	23
Hur kan vuxenvandring organiseras.....	24
2.2 IOP-avtalens tillblivelse och utformning.....	25
Rekrytering och utbildning av vuxenvandrare.....	26
Genomförandet.....	27
Upplevd otrygghet och faktisk utsatthet bland ungdomar.....	28
Ungdomars värdering av trygghetsskapande komponenter.....	29
Ungdomars inställning till vuxenvandring.....	30
Diskussion.....	33
Slutsats och rekommendationer.....	35
Referenser.....	37
Bilaga 1: ungdomsenkäten Trygg ute.....	I

# Sammanfattning

## Inledning

Definitionen av vuxenvandring är att en grupp vuxna, ofta föräldrar med barn i målgruppens ålder, tillsammans vandrar kvällstid i syfte att hålla uppsikt över ungdomar och vara vuxna förebilder. Företeelsen uppkom i samband med ungdomskravallerna i Kungsträdgården, Stockholm sommaren 1989, i syfte att genom ökad vuxennärvaro stävja ungdomsberusning och andra problembeteenden i ungdomsmiljöer. Vuxenvandring kan organiseras via skolors föräldraföreningar, kommuner eller civilsamhällets organisationer och genomförs i en hel kommun eller i vissa områden som anses ha särskilda behov av insatsen. Vandringarna sker oftast på helgkvällar och nätter eller så kallade riskkvällar då det förekommer aktiviteter som lockar större grupperingar av ungdomar, till exempel skolavslutningar eller festivaler.

## Bakgrund

Kunskapsläget kring vuxenvandringens organisering, utbredning och effekter är begränsat trots att företeelsen har funnits i Sverige och dess grannländer i över 83 år. Med stöd i Rutinaktivitetsteorin kan insatsen förstås som både trygghetsskapande och brottsförebyggande genom att vara kontrollerande och fostrande. Den kontrollerande funktionen sker genom att öka tillgången på kapabla väktare i ungdomsmiljöer där risken för normbrytande beteenden kan anses vara förhöjd eftersom ungdomen är en särskilt brottsaktiv ålder. Den fostrande funktionen sker genom relationsskapande arbete som långsiktigt ska minska motivationen att begå normbrytande handlingar hos ungdomar. Insatsen är främst att betrakta som situationell, det vill säga att insatsen endast har en trygghetsskapande och brottsförebyggande påverkan i den stunden och på den platsen där den genomförs. För att vuxenvandring ska ha en långsiktig och fostrande verkan, krävs det att insatsen innehåller relationella komponenter som ungdomarna själva betraktar som meningsfulla.

## Syfte

Föreliggande utvärdering syftar till att undersöka orsakerna till vuxenvandringens tillblivelse i de aktuella kommunerna samt huruvida insatsen genomförs som det är avsett och hur insatsen uppfattas av målgruppen ungdomar i åldrarna 15-19 år.

## Metod och datainsamling

Utvärderingen omfattar kommunerna Kalmar, Oskarshamn, Emmaboda, Mörbylånga, Nybro, Torsås och Vimmerby i Kalmar län som själva visat intresse att delta i utvärderingen. Datainsamling har genomförts under perioden februari-september år 2022.

Utvärderingen har en programteoretisk design där kommunal dokumentation och intervjuer med tjänstemän har legat till grund för att skissera en programteori, det vill säga varför vuxenvandring aktualiseras, hur den förväntas genomföras och vilka föreställningar som finns om vuxenvandringens nytta.

Därefter har programteorin prövats med hjälp av intervjuer med vuxenvandrare och en ungdomsenkät, besvarad av 481 ungdomar i åldrarna 15-19 år från samtliga aktuella kommuner. Intervjuerna med vuxenvandrare och ungdomarnas enkätsvar har använts för att utvärdera om insatsen genomförs i enlighet med det tilldelade uppdraget samt hur ungdomar upplever tryggheten på allmänna platser kvällstid i sina hemkommuner och vilka erfarenheter de har av vuxenvandring.

## Resultat

Samtliga kommuner som omfattas av utvärderingen har en historia av vuxenvandring som förr främst organiserats via skolors föräldraföreningar eller andra frivilligorganisationer. Det främsta orsaken till vuxenvandring historiskt uppgavs vara att öka vuxennärvaro bland ungdomar kvälls- och helgtid, främst i syfte att stävja berusningsdrickande. Samtliga kommuner har sett en betydande minskning av ungdomar som samlas på allmänna platser senaste decenniet och berusningsdrickande bland ungdomar betraktas idag som ett betydligt mindre problem än förr. Trots att färre ungdomar samlas ute, är det fortfarande så att främst ungdomar använder allmänna platser som en arena för ostrukturerat umgänge och detta betraktas av tjänstepersonerna som miljöer där vuxennärvaro och trygghetsskapande insats i någon form behövs. Ett nygammalt fenomen uppges vara på framfart i flera kommuner och där insatser som vuxenvandring kan vara aktuellt, är den motorburna ungdomens samlingsplatser.

Allteftersom berusningsdrickande minskat bland ungdomar har vuxenvandring i stället börjat betraktas som en mer allmänt trygghetsskapande och brottsförebyggande insats även om den alkoholförebyggande potentialen också lyfts fram. Kommunens tjänstemän beskriver att vuxenvandring är ett sätt att öka vuxennärvaron i ungdomsmiljöer både för att ungdomar ska känna sig trygga och för att ungdomar ska bete sig på ett socialt önskvärt sätt. Det som tros vara verksamt i vuxenvandringen är att *rätt* typ av vuxna visar synlighet och söker kontakt med ungdomar. Att vara rätt vuxen innebär att vara nykter, vilja prata med ungdomar och kunna agera som en förebild. En förebild i sammanhanget beskrivs som någon som kan förmedla prosociala värderingar utan att vara dömande, överdrivet tillrättavisande eller göra intrång i ungdomars privata sfär. Vuxenvandrare förväntas ha en trygghetsskapande och brottsförebyggande påverkan främst genom närvaro och positiv interaktion med ungdomar. De förväntas bistå i problematiska situationer främst genom att larma eller söka hjälp samt hjälpa till på olika sätt när ungdomar själva ber om det. Vuxenvandrare ska inte ingripa i situationer som kan innebära risk för fysisk skada eller att hotfulla situationer eskaleras. Vuxenvandrare ska också ha respekt för ungdomars integritet och verka inom ungdomars sfär på ungdomars villkor. De som söker sig till vuxenvandring för att vilja tillrättavisa eller disciplinera ungdomar betraktas som olämpliga. Också personer med kriminell bakgrund eller extrema politiska åsikter betraktas som olämpliga. Vuxenvandring betraktas av samtliga kommunala tjänstemän som en viktig insats för att öka vuxennärvaron vid riskhelger men åsikter går isär när det gäller vuxenvandring under vanliga kvällar och helger när det är svårare att förutse om ungdomar är ute och var de i så fall befinner sig.

Endast två av de sju kommunerna tillämpar i dagsläget regelbunden vuxenvandring under både riskhelger och vanliga helgkvällar. Ytterligare en kommun har tills nyligen haft regelbunden vuxenvandring men insatsen upphörde som en följd av en omstrukturering. I kommuner där det inte finns vuxenvandring beskriver flera personer att insatsen har aktualiserats vid flera tillfällen senaste åren, ofta som ett svar på akuta händelser som krävt trygghetsskapande åtgärder. I dessa fall har det varit svårt att sätta insatsen på grund av svårigheter med att rekrytera

vuxenvandrare. De akuta situationer som föranlett initiering av vuxenvandring har i regel löst sig på andra sätt innan vuxenvandring kunnat komma till stånd.

De kommuner som i närtid har erfarenhet av vuxenvandring har hanterat rekryteringsproblematiken genom att utveckla samarbete med det lokala föreningslivet. Båda kommunerna som hade aktiv vuxenvandring vid utvärderingsperioden organiserade insatsen genom IOP-avtal där en förening i kommunen hade i uppdrag att rekrytera, planera och genomföra vuxenvandring mot ekonomisk ersättning. IOP-avtalen reglerade antal tillfällen som ska genomföras, hur många vuxenvandrare som ska bemanna varje pass, vilka platser som ska uppsökas och delvis också vilka tillfällen som identifieras som riskhelger. Kravet på föreningar som tecknar IOP-avtal med kommunen var att de har ett aktivt värdegrundsarbete och en organisation som var tillräckligt stor att kunna ta sig an uppdraget.

Intervjuer och kvällsrapporter från vuxenvandrarna, visade att insatsen genomfördes enligt IOP-avtalet och att uppdraget betraktades som meningsfullt och viktigt av utförarna. Det framgick samtidigt att arbetspassen präglades av lugn och att de träffade få ungdomar, ibland inga ungdomar alls. Det var framför allt i samband med riskhelger som det uppstod situationer där vuxenvandrare behövde stötta och hjälpa ungdomar som mådde dåligt eller tillkalla hjälp.

Resultat från ungdomsenkäten visade att ungdomar i låg utsträckning upplevde otrygghet och sällan blev utsatta för hotfulla situationer när de umgicks med sina vänner på allmän plats. Cirka 45 % av ungdomarna i kommuner med vuxenvandring hade också erfarenhet av att ha träffat vuxenvandrare i någon utsträckning. I kommuner utan vuxenvandring var motsvarande andel cirka 30 %. Cirka 3 % i både kommuner med och utan vuxenvandring uppgav att de träffade vuxenvandrare ofta. Ungdomarna var generellt positiva till att vuxna arbetar trygghetskapande i ungdomsmiljöer men gav också uttryck för att det var viktigt att arbetet genomförs med respekt för ungdomars integritet och behov av att få vara i fred. Ungdomars förväntningar på vuxnas trygghetskapande arbete var att vuxna ska kunna skydda, avvärja hot och ställa saker till rätta när problem uppstod. Ungdomar prioriterade vuxenvandrares förmåga att ingripa högre än relationsskapande insatser. Denna förväntan går delvis emot det uttalade förbudet mot att vuxenvandrare ska ingripa i potentiellt riskabla situationer. Flickor uppgav i större utsträckning att det var viktigt med både manliga och kvinnliga vuxenvandrare än vad pojkar gjorde.

## **Slutsatser**

Utvärderingen visar att det finns många förväntningar på vuxenvandring som svårigen kan uppfyllas under de förutsättningar som omgärdar insatsen. Komplexiteten i förväntningarna avspeglas inte minst i otydliga och generell hållna syftesformuleringar och uppdragsbeskrivningar som i sin tur utgör en svårighet i uppföljning av insatsen. När målet är otydligt blir det också svårt att avgöra om målet har uppnåtts.

Utvärderingen visar att ungdomar i aktuella kommuner upplever en låg grad av otrygghet och utsatthet när de umgås på allmänna platser. Samtidigt är ungdomar positiva till att vuxna arbetar trygghetskapande, så länge de inte gör intrång på ungdomars personliga sfär eller moraliserar kring beteenden som ungdomar själva betraktar som bagatellartade. Vuxenvandrarna uppfyller det uppdrag som regleras i IOP-avtalen såtillvida att insatsen genomförs som planerat. Samtidigt framgår det att de i liten utsträckning möter ungdomar under sina arbetspass och att de kanske främst fyller en funktion i samband med riskhelger. Insatsen är förhållandevis billig då den

bygger på ideellt arbete, samtidigt är det svårt att rekrytera engagerade vuxenvandrare och bygga upp verksamheter som är hållbara över tid. I ljuset av detta är det viktigt att överväga vuxenvandringens nytta i relation till andra trygghetsskapande eller utvecklingsfrämjande insatser. Det är också viktigt att eventuell vuxenvandring föregås av behovsanalys som kan ligga till grund för tydliga målformuleringar som i sin tur underlättar framtida utvärderingar.



## Inledning

Föreliggande utvärdering syftar till att belysa hur sju kommuner i Kalmar län förhåller sig till insatsen Vuxenvandring. Utvärderingen har en programteoretisk design och redogör inledningsvis för de logiker som ligger till grund för att vuxenvandring tillämpas som en trygghetsskapande och brottsförebyggande insats. Därefter beskrivs hur insatsen organiseras och genomförs. Slutligen redogörs för insatsens eventuella nytta genom att bland annat belysa målgruppens perspektiv på insatsen.

Att ungdomar samlas utomhus är inget nytt, inte heller det faktum att dessa samlingsplatser ofta betraktats som problematiska av vuxenvärlden. Det är lika mycket den synbara avsaknaden av meningsfull sysselsättning som rädslan för vad gruppen med ungdomar kan hitta på som ligger till grund för vuxenvärldens oro och ageranden i syfte att få insyn och kontroll över ungdomsmiljöerna (Olsson, 1992).

Vad som är vanliga samlingsplatser kan variera över tid men skolgårdar, busshållplatser eller badplatser är exempel på platser som ungdomar ofta gör till sina egna (Ander, 2018).

Vuxenvandringar i organiserad form uppkom i efterdyningarna av de så kallade ungdomskravallerna i Kungsträdgården i Stockholm sommaren 1989. Kungsträdgården beskrivs också vara den första plats där vuxenvandring i form av föräldravandringar genomfördes för att senare spridas till många andra kommuner (Ander, 2018).

Företeelsen att vuxna vandrar i ungdomsmiljöer kvällstid har under åren benämnts på ett flertal sätt. En sökning på Google gav följande antal sökträffar för några av de vanligaste benämningarna; Nattvandring 173 000, Föräldravandring 14 000, Farsor & Morsor på stan 6590, Trygghetsvandring 130 000 och Vuxenvandring 12 600.

Två organisationer, Nattvandring.nu och Nattvandrar.se, verkar nationellt genom att stötta lokalföreningar. Socialstyrelsen uppgav år 2021 att stiftelsen nattvandring.nu stöttade 440 föreningar i 21 län (Socialstyrelsen, 2021). Hur utbredd den andra organisationens verksamhet är, är mer oklart. Det förekommer också fristående lokala initiativ som ofta bildas utifrån uppkomna behov om trygghetsskapande arbete efter hotfulla händelser som leder till ökad oro. Dessa vandringar kan vara av kortvarig karaktär och kan organiseras av till exempel enskilda personer, lokala organisationer och skolor (jfr. Sydvik, 2017).

Vuxenvandring beskrivs oftast som en aktivitet där en grupp vuxna, ofta föräldrar med barn i målgruppens ålder, tillsammans vandrar kvällstid i syfte att hålla uppsikt över ungdomar och vara vuxna förebilder (Jaktlund, 2016). Vuxenvandringen kan genomföras i en hel kommun eller i specifika områden som anses ha särskilda behov av insatsen. Vanligtvis uppsöker vuxna i par eller grupp platser där ungdomar brukar samlas, mestadels utomhus. Vuxenvandring kan genomföras genom bilåkning men vanligast är att förflyttning sker till fots. Vandringarna sker oftast på helgkvällar och nätter eller så kallade riskhelger då det förekommer aktiviteter som lockar större grupperingar av ungdomar, till exempel skolavslutningar eller festivaler. I Socialstyrelsens (2021) sammanfattning av de stora organisationernas arbete sammanfattas stiftelsen Nattvandring.nu beskrivning av insatsen i fem punkter:

- Var synliga, observera och tillkalla hjälp om det är nödvändigt.
- Gå alltid i grupper om minst två och max fem personer.
- Lyssna på och prata med ungdomarna, agera rådgivande inom ramen för sunt förnuft.
- Hjälp gärna till med första förband, telefonsamtal eller kanske hjälp hem.

- Verka för samverkan mellan den lokala nattvandrargruppen, företag, kommun, myndigheter och andra grupper inom samhället

Hörnqvist redovisar (2001) utifrån en nationell enkätstudie att vuxenvandrarna uppger att deras uppgift är att finnas på plats, att samtala med människor och rapportera relevant information vidare till berörda myndigheter. Vidare beskriver vuxenvandrarna att de aldrig ska ingripa fysiskt utan att deras uppgift är att skapa trygghet genom att finnas där och prata med ungdomar. Slutligen betonas också vikten av att arbeta i par eller grupp.

Av regeringens skrivelse om brottsförebyggande arbete (Regeringen, 2017) framkommer att vuxenvandring kan ses som ett viktigt komplement till kommuners och andra aktörers brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Insatsen kan organiseras via skolors föräldraföreningar eller kommunala tjänstemän såsom fritidsledare eller fältsekreterare. Initiativ kan också komma från det lokala civilsamhällets eldsjälarna genom till exempel föreningar, församlingar eller politiska organisationer. Det är vanligt förekommande att lokala grupper startar insatser som efter en tid avvecklas på grund av att eldsjälarna slutat eller att behovet av vuxenvandringar inte längre finns eller att finansiering tar slut. Hörnqvist (2001) lyfter fram betydelsen av civilsamhällets egenorganisering men också av det offentliga roll i form av finansiering. Det kan röra sig om lokala grupper vars initiativ och engagemang uppmärksammas av representanter för myndigheter såsom polis eller kommunala tjänstemän. Dessa grupper kan därmed få viss ekonomisk stöttning och utbildning. Andra exempel på organisering är att lokala myndigheter tar initiativ till insatsen och ger frivilligorganisationer i uppdrag att utföra denna mot ekonomisk ersättning under en viss tidsperiod (Hörnqvist, 2001).

## Begreppsförklaring

Den utvärderade insatsen kommer fortsättningsvis att benämnas som *vuxenvandring*. Benämningen vuxenvandring har bedömts som lämpligast i sammanhanget då begreppet beskriver den avsedda insatsen men till skillnad från det vanligast förekommande begreppet nattvandring inte automatiskt leder tanken till en insats som enbart bedrivs kvällstid. Övriga närliggande begrepp används enbart i det fall de förekommer i intervjuer i syfte att behålla autenticiteten i intervjupersonernas uttalanden.

Som *riskhelger* definieras tillfällen som är avgränsade i tid och rum och attraherar stora ungdomssamlingar och där också alkohol finns inblandad. Exempel på sådana kan vara skolavslutningar, festivaler eller stora gymnasiefester. För några år sedan sågs helger som Valborgsmässoafton och Luciahelgen som riskhelger men betraktas idag som närmast utdöda fenomen. Dessa helger föranleder ändå viss beredskap på grund av sin historiska status som riskhelger.

*Idéburet offentligt partnerskap- IOP*, är ett sätt att skapa samverkan mellan civilsamhället och offentliga organisationer i syfte att bedriva allmännyttiga verksamheter (SOU 2019:56). I vissa kommuner bedrivs vuxenvandring av en förening på uppdrag av kommunen. Ett sådant uppdrag kan regleras i ett IOP-avtal där aktörernas ansvar, rättigheter och skyldigheter specificeras tillsammans med exempelvis plan för uppföljning.

## Bakgrund

### Aktuellt kunskapsläge om Vuxenvandring

Vi har trots omfattande ansträngningar inte lyckats hitta någon forskning gällande vuxenvandring trots att insatsen förekommit både i Sverige och i våra grannländer i över 30 år. Vuxenvandring är framför allt en nordisk företeelse. Ett internationellt delvis jämförbart, och betydligt mer utbrett fenomen skulle kunna vara *neighbourhood watch* eller grannsamverkan. Denna insats skiljer sig dock från vuxenvandring på så sätt att det är mer uttalat brottsförebyggande och vanligtvis inriktat på specifika brott såsom inbrott, gatuprostitution och skadegörelse och att målgruppen därmed avgränsas utifrån potentiell brottsbenägenhet och inte åldersgrupp (Bennett et al., 2006).

Samlad kunskap kring föräldravandringar på nationell nivå, det vill säga dess organisering, syften, genomförande och resultat saknas i stort sett. I en studie av Hörnqvist (2001) redovisade olika aspekter kring utvecklingen av ett nationellt brottsförebyggande program "Allas vårt ansvar" från 1996 där vuxenvandring beskrevs som en statligt organiserad folkrörelse mot brott. Redovisningen byggde på en enkätundersökning bland 160 kommuner som vid tillfället hade lokala brottsförebyggande råd. I undersökning fanns bland annat med frågeställningar kring förekomsten av föräldravandring och hur dessa organiserades i kommunerna. Av 125 kommuner som valde att medverka i undersökningen uppgav 101 att det fanns vuxenvandring i deras kommun. Enligt samma enkätundersökning bestod den genomsnittliga nattvandrargruppen vid denna tid av cirka 50 personer. Efter 2001 har, så vitt vi vet, inga ytterligare kartläggningar på nationell nivå genomförts och kunskapsläget rörande omfattning av föräldravandringar och resultatet av dessa är obefintliga.

Under de senaste åren har det förebyggande arbete delvis skiftat fokus, från en övervägande ANDT-inriktning till ett ökat fokus på det brottsförebyggande arbetet. Ett led i detta är att det har tillsatts nationella medel för brottsförebyggande arbete. I de nationella dokument som lägger grunden för kommunernas arbeten betonas dock vikten av att både ha ett brottsförebyggande och ANDT-perspektiv i de förebyggande insatserna (Regeringen 2022; Folkhälsomyndigheten 2020).

### Platsens betydelse för ungdomar

Ett delsyfte för vuxenvandring är att vara på de platser där ungdomar finns. För många ungdomsgrupper är det viktigt att det finns platser, ofta utomhus, där de kan känna sig hemma och känna sig trygga samt att kunna umgås med sina kamrater. Det kan vara en längre eller kortare process när ungdomar gör en speciell geografisk plats till sin egen (ex centrum, skolgård, badstrand). Denna plats kan för ungdomar bli en viktig scen för socialisation och experimenterande med att utveckla nya, vuxnare identiteter. För att ungdomar ska se platsen som sin egen krävs det att de kan fylla platsen med innehåll som de själva valt, såsom möten, samtal, fest, berusningsdrickande eller EPA-traktorträffar.

Den valda arenan blir föremål för så kallad *space production*, dvs att den laddas med människor, känslor och händelser som är betydelsefulla för användarna (Jayne et al., 2012). Abbott-Chapman & Robertson (2009) menar att vissa utomhusplatser kan betraktas som privata, trots att de är tillgängliga för allmänheten eftersom dessa platser förknippas med lugn och ro, säkerhet och möjlighet att träffa kamrater. Författarna betonar vikten av tillgång till både *privata rum* och

*offentliga rum* och att dessa kan vara samma typ av platser. Ungdomars flexibla uppfattningar av plats och rum i inom- och utomhusmiljöer utmanar gängse definitioner av det privata och offentliga. I avhandlingen *Öppna rum* från 2002 undersöks ungdomars offentliga rum och gatan som offentlighetens hemvist. Där beskrivs ungdomars mötesplatser som arenor för självständighetssträvan och delas in i två kategorier; *Reträttplatser* är platser där ungdomar söker utrymme för egen samvaro och avskildhet. På dessa platser vill ungdomar undvika extern insyn och kontroll från vuxenvärlden. *Interaktionsplatser* är motsatsen till reträttplatser. Här vill man visa upp sig, möta andra och befinna sig i vimlet (Andersson, 2002). Huruvida en plats där ungdomar samlas är privat eller offentlig, eller syftar till reträtt eller interaktion, avgörs av vilka värden ungdomarna själva tillskriver platsen. Därför är det av stor vikt för vuxenvandrare och andra uppsökande verksamheter att reflektera över vilken typ av plats de möter ungdomarna på. Vilka värden är platsen laddad med för ungdomarna avgör om det är en plats där det är fritt fram för vuxna att interagera eller om det är en plats där försök till interaktion riskerar att uppfattas som intrång.

## Prevention och kontroll

Vuxenvandring syftar enligt Jaktlund (2016) och Hörnqvist (2001) till att hålla uppsikt, vara vuxna förebilder och rapportera till ingripande verksamheter utan att själva ingripa. De stora vuxenvandrarorganisationerna betonar i stället ambitioner om att skapa relationer, stötta och bidra till positiv utveckling hos unga (jfr. Nattvandring.nu, u.å.; Nattvandrarerna.se, u.å.) Insatsen förväntas därmed både ha en kontrollerande och fostrande funktion beroende på vem som definierar den. Både vuxenvandrarernas kontrollfunktion och fostrande roll kan förstås genom rutinaktivitetsteorin enligt vilken vuxenvandrarerna fyller en trygghetsskapande och brottsförebyggande funktion genom att antingen uppfylla behovet av kapabla väktare eller att långsiktigt påverka motivationen hos en potentiell förövare (jfr. Sarnecki, 2009). Rutinaktivitetsteorin, som ligger till grund för den så kallade Brottstriangeln, (Gustafsson, 2022) beskriver att tre villkor, eller triangelns tre sidor, behöver vara uppfyllda för att brott ska ske. Det behöver finnas en motiverad förövare, ett lämpligt föremål för brottet och avsaknad av kapabla väktare. Det räcker att ett villkor inte uppfylls för att brott ska förhindras. Förklaringsmodellen appliceras brett för att också förebygga företeelser som kan vara otrygghetsskapande utan att nödvändigtvis vara brottsliga, såsom ungdomsberusning eller andra beteenden som är föremål för vuxenvandring.

Ungdomars ostrukturerade umgänge på allmänna platser kan ur kontrollteoretiskt perspektiv betraktas som en riskfaktor för att brottstriangelns samtliga villkor ska uppfylls. Ungdomstiden är den mest normbrytande perioden i livet även om de flesta ungdomsbrotten har ett lågt straffvärde och viss samhällslig acceptans. Ungdomars normbrytande är också att betrakta som gruppaktiviteter som sker tillsammans med vänner vilket gör att motivationen till att begå normbrytande handlingar betraktas som generellt hög när ungdomar samlas utanför strukturerade aktiviteter och vuxnas insyn (se bl.a. Andershed & Andershed, 2010; Moffitt, 2018; Eriksson et al., 2010; Sarnecki, 2009). De offentliga platser som ungdomar väljer för sitt umgänge ska helst erbjuda möjligheter till integritet genom begränsad genomströmning av utomstående och begränsad insyn. Det är platser som är lättillgängliga men samtidigt undanskymda (Abbott-Chapman & Robertson, 2015). Just sådana platser är ur kontrollteoretiskt perspektiv att betrakta som lämpliga brottsobjekt då till exempel klotter, skadegörelse eller berusningsdrickande kan ske ostört. Också personer som vistas på sådana plats blir sårbara för exempelvis våld, trakasserier

och rån då det råder avsaknad av kapabla väktare som kan öka upptäcktsrisk eller ingripa för att förhindra brott (Sarnecki, 2009).

Vuxenvandrare kan tänkas motverka samtliga tre villkor i brotstriangeln genom att främst öka tillgången på kapabla väktare som i sin tur gör brottsobjekten mindre attraktiva samt minskar motivationen genom ökad upptäcktsrisk.

För att vuxenvandrare ska vara effektiva som kapabla väktare, stipulerar rutinaktivitetsteorin att det antingen måste finnas ett relationskapital mellan ungdomarna och vuxenvandrarna som ungdomarna bedömer som värdefullt eller att vuxenvandrarna är benägna att ingripa och avstyra normbrytande handlingar trots att inget relationskapital finns (Sarnecki, 2009). Om relationsvillkoret uppfylls har vuxenvandrarna också förutsättningar att påverka ungdomars motivation till normbrytande handlingar långsiktigt genom att kunna påverka ungdomars värderingar, normer och ansvarskänsla gentemot samhället och på så sätt bidra till en prosocial fostran. Om insatsen i stället fokuserar på ingripande, kan vuxenvandrarna snarare ha en situationell påverkan vilket innebär att de endast kan ha en brottsförebyggande påverkan där de befinner sig i en given stund men att de inte har något inflytande på ungdomars normbrytande benägenhet på lång sikt (Sahlin, 1999). Ingripande från kapabla väktare kan vara förknippat med risker för personskador och att våld eskalerar. Exempel på sådana är när exempelvis medborgargården bildas och egenmäktigt tar till våld för att skydda personer och egendom (Sarnecki, 2009). Vuxenvandrare har inga befogenheter att ingripa utöver det som anges i brottsbalkens kapitel 24 § där allmänhetens rätt till ingripande vid pågående brott regleras (SFS 1962:700). Detta synliggörs genom att vuxenvandrarnas roll beskrivs främst som stödjande och kompletterande genom att de ska samtala med ungdomar, lugna ner situationer samt upptäcka och vid behov påkalla hjälp från de verksamheter som har ett ingripande uppdrag såsom polis och räddningstjänst (se. bl.a. Nattvandring.nu, u.å. och nattvandrarna.se, u.å.). Vuxenvandring är ur ett rutinaktivitetsteoretiskt och preventivt perspektiv främst att betrakta som en förebyggande insats med begränsade förutsättningar att förhindra pågående brott av allvarligare grad. Insatsen kan ha positiv långsiktig påverkan på ungdomars normbrytande beteende om relationskapital finns som betraktas som värdefullt av ungdomarna själva. Insatsen kan också ha situationell brottsförebyggande effekt om tillgången på andra samhällsresurser med ingripandemöjligheter är god.

## **Syfte och frågeställning**

Syftet är att utvärdera om insatsen vuxenvandring dels genomförs som det är avsett, dels leder till ökad trygghet och minskad ungdomsbrottslighet på allmänna platser.

Utvärderingen ämnar besvara tre frågeställningar:

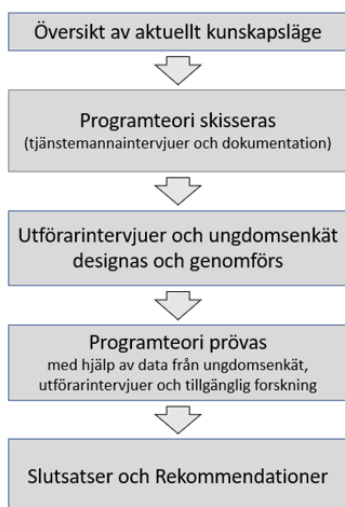
- Vilka föreställningar ligger till grund för initiering av vuxenvandring och vilka ambitioner finns bakom initiativen i de undersökta kommunerna
- Hur genomförs insatsen vuxenvandring i relation till det uppdrag som tilldelats vuxenvandrare
- Vilka är ungdomars upplevelser av- och synpunkter på vuxenvandring

## Metod

### Utvärderingens design

Utvärderingen utgår ifrån en programteoretisk ansats som lämpar sig särskilt för att undersöka interventioner när experimentella och kvasi-experimentella utvärderingar inte är möjliga (Krogstrup, 2016). I fallet med vuxenvandring är det till exempel mycket svårt att härleda eventuella förändringar i upplevelser av trygghet eller förekomst av normbrytande ungdomsbeteenden på allmänna platser till just den insatsen då den kan vara svår att isolera från andra påverkansfaktorer (jfr. Bryman, 2016). Medan experimentella utvärderingsdesigner syftar till att besvara frågan om en insats fungerar, är den teoribaserade utvärderingens mål att besvara frågorna Vad fungerar, För vem och I vilket sammanhang. Designen möjliggör för föreliggande utvärdering att utreda vilka föreställningar, logiker och ambitioner som ligger till grund för

Figur 1: Modell över utvärderingens design



vuxenvandringens tillblivelse och hur dessa sedan omsätts i praktik (Krogstrup, 2016).

Utvärderingen inleddes med att en *programteori* skisserades fram med hjälp av dokumentation och intervjuer som samlades in från uppdragsgivarna i syfte att ta reda på vad vuxenvandring är, vilka behov i samhället insatsen var avsedd att adressera och vilka förväntningar som fanns på insatsens utformning, genomförande och nytta.

I nästa steg granskades programteorin genom att med hjälp av utförarintervjuer och ungdomsenkät undersöka om insatsen genomförs enligt tjänstemännens intention och hur målgruppen ser på insatsen. Utvärderingsprocessen illustreras i *figur 1*.

### Deltagande kommuner

I utvärderingen ingår kommunerna Emmaboda, Kalmar, Mörbylånga, Nybro, Oskarshamn, Torsås och Vimmerby från Kalmar län. Dessa kommuner valde att medverka efter en inbjudan från Länsstyrelsen i Kalmar län som gick ut till länets samtliga kommuner. Enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR) klassificeras kommunerna Kalmar och Oskarshamn som mindre stad eller tätort. Emmaboda, Mörbylånga, Nybro och Torsås är pendlingskommuner nära mindre stad och Vimmerby kommun klassificeras som landsbygdskommun (SKR, 2021). Andelen unga invånare understiger det nationella genomsnittet i alla kommuner utom Kalmar. Andelen förvärvsarbetsande invånare följer det nationella genomsnittet medan inkomsterna är lägre än i övriga riket i samtliga kommuner utom Mörbylånga och Oskarshamn. Andelen utlandsfödda invånare är lägre i samtliga kommuner utom Nybro och Emmaboda vars andel utlandsfödda matchar nationell nivå. Samtliga kommuner, utom Kalmar och Oskarshamn har en relativt hög andel invånare som bor utanför tätorten (SCB, 2022). Ingen av kommunerna fanns under utvärderingsperioden upptagen på polisens senaste lista över utsatta områden (Polismyndigheten, 2021). Under år 2022 inträffade det dock ett flertal skjutningar i centrala Kalmar med koppling till organiserad brottslighet (se t.ex. Koskelainen, 2022) vilket kan ha påverkat den allmänna upplevelsen av trygghet i Kalmar och omgivande kommuner.

Samtliga kommuner tillhandahåller grundskoleutbildning men tillgången till gymnasieutbildning varierar. Kommunerna Kalmar och Oskarshamn erbjuder ett brett utbud av gymnasieprogram medan Vimmerby, Nybro och Emmaboda har ett mer begränsat utbud. Mörbylånga och Torsås har inga gymnasieutbildningar i den egna kommunen (Skollistan, u.å.) men ingår i Kalmarsunds gymnasieförbund tillsammans med Kalmar och Nybro (Kalmarsunds gymnasieförbund, 2022). Detta innebär att de mindre kommunernas ungdomar till stor del vistas utanför hemkommunen när de uppnår gymnasieålder då många studerar i Kalmar.

Av mejlkorrespondens med Sveriges två största vuxenvandringsorganisationer, Nattvandring.nu och Nattvandrarerna.se, framgår att ingen av organisationerna har pågående verksamhet i deltagande kommuner. Den vuxenvandring som förekommer i organiserad och regelbunden form i berörda kommuner vid utvärderingstillfället, genomförs av föreningar och organiseras via avtal om idéburet offentligt partnerskap.

## **Datinsamling och databearbetning**

### **Insamling av dokumentation**

En kommunrepresentant från varje kommun har ingått i en arbetsgrupp tillsammans med en samordnare från Länsstyrelsen och författarna. I denna arbetsgrupp diskuterades och planerades utvärderingens design och genomförande. Kommunrepresentanterna har bistått utvärderingsarbetet med lokalkännedom, dokumentation samt att förmedla kontakter mellan forskare och intervjupersoner i den egna kommunen. Kommunrepresentanterna har varit tjänstemän med strategiska uppdrag kring trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete i hemkommunen. I de fall vuxenvandring har funnits i kommunen har kontaktpersonerna också haft ansvar för denna.

Inledningsvis fick kommunrepresentanterna i uppgift att ta fram all form av dokumentation gällande vuxenvandring som fanns tillgänglig i deras kommun så långt tillbaka i tiden det var möjligt. Insamlingens syfte var dels att få en överblick över hur mycket dokumentation som fanns och vad som dokumenterades, dels att kartlägga orsaker till att insatsen initieras, hur uppdraget formulerades, vilka orsaker som finns till att just insatsen vuxenvandring påbörjas samt på vilket sätt vuxenvandring följs upp eller utvärderas. Kommunkontakterna fick fem veckor på sig att samla in material och i vissa fall förlängdes tiden utifrån behov. Uppgiften visade sig i flera fall vara utmanande då det i de flesta kommunerna inte fanns rutiner för dokumentation av vuxenvandring. I två fall fanns det avtal som reglerade pågående insatser. I andra fall redovisades informationsblad, enstaka kvällsrapporter, och diarieförda skrivelser såsom bidragsbeslut, medborgarförslag eller utdrag från nämndprotokoll där vuxenvandring omnämns. I flertalet fall fanns indikationer på att ytterligare dokument borde ha funnits som kontaktpersonerna inte lyckades få fram. I inget fall gick det att följa hela beslutsvägen med hjälp av dokumentation. Totalt mottogs 54 dokument som sparades ner på en säker server, kategoriserat efter kommun, upprättandedatum och innehåll. En generell induktiv ansats som var fokuserad på att hitta relevanta teman utifrån studiens syfte användes i analysprocessen (Thomas, 2006). Dokumenten analyserades utifrån vilken typ av dokument det var, det vill säga om det var formella dokument, såsom politiska eller tjänstemannaskrivelser, eller om det var informella dokument, såsom anteckningar från utförare eller marknadsförings- eller informationsmaterial. Dokumenten användes också i syfte att fastställa en kronologi över insatsen i respektive kommun, det vill säga om insatsen har förekommit och i så fall när i tid och i vilken omfattning. Dokumentanalysen gav

viss kunskap om insatsens förekomst i respektive kommun men framför allt synliggjordes ett flertal kunskapsluckor som låg till grund för utformandet av intervjuer i nästa steg av utvärderingen.

## **Intervjuer**

Totalt genomfördes nio semistrukturerade intervjuer varav sju var med kommunala tjänstemän och två med utförare av vuxenvandring. Samtliga intervjuer genomfördes via videosamtal och spelades in. Varje intervju tog cirka en timme. Materialet lagrades på säkra servrar där endast utvärderingsteamet hade tillgång till dem. Intervjupersonerna informerades om datahanteringen och samtyckte till detta.

Intervjupersoner bland kommunala tjänstemän utsågs genom en kombination av målstyrt urval och snöbollsurval (Bryman, 2016) där kommunrepresentanterna fick i uppdrag att identifiera tjänstemän som var så väl förtrogna med vuxenvandringens frågan lokalt att de skulle kunna besvara forskarnas frågor på ett fördjupat sätt. I samtliga fall valde kommunrepresentanterna själva att delta i intervjun. I flera fall inbjöds även andra personer som exempelvis hade kunskap av arbetet tillbaka i tiden, hade operativt ansvar för verksamheten eller som på olika sätt deltagit i beslutsprocesser och verkställighet av vuxenvandring. I de fall flera personer utsågs i en kommun, genomfördes en gruppintervju där intervjupersonerna gemensamt besvarade forskarnas frågor. Sammanlagt genomfördes fem gruppintervjuer och två individuella intervjuer med kommunala tjänstemän med totalt sexton tjänstemän.

Inför varje intervju skickades en intervjuguide bestående av ett antal öppna frågor till kommunrepresentanterna som i sin tur distribuerade denna vidare till övriga intervjupersoner i kommunen. Utöver intervjuguidens frågor lämnades utrymme för intervjupersonerna att belysa sådant som de själva ansåg vara angeläget i relation till vuxenvandring men som inte omfattades av intervjuguiden.

Intervjuerna var i första hand fakta- och begreppsintervjuer (Kvale & Brinkmann, 2014) med syftet att bidra med utökad kunskap och klargöra otydligheter kring tidigare insamlad dokumentation. Av tjänstemannaintervjuerna framgick att det i dagsläget endast fanns aktiv vuxenvandring i två kommuner och att det i båda fallen organiserades via Idéburet offentligt partnerskap, IOP (SOU 2019:56). Därför genomfördes endast utförarintervjuer i dessa två kommuner. Även här förmedlades kontakt av kommunrepresentanterna. I dessa fall var intervjupersonerna vuxenvandrare med samordningsansvar för insatsen i den egna föreningen.

Intervjupersonerna informerades initialt av kommunkontakterna om studiens syfte och kontaktades sedan via e-post av intervjuaren för ytterligare information, informerat samtycke och tidsbokning. Intervjuguide med öppna frågeställningar skickades ut i förväg och intervjupersonerna gavs under intervjun möjlighet att komplettera med synpunkter som var angelägna för dem att framföra (jfr. Kvale & Brinkmann, 2014).

Tjänstemannaintervjuerna bidrog främst till kunskap hur insatsen initieras, vilka ambitioner som ligger bakom insatsen, hur uppdraget formulerats till utförarna samt vad den tänkta nyttan med insatsen är. Intervjuer med utförare gav främst en bild av hur vuxenvandrare ser på sitt uppdrag och hur insatsen genomförs i praktiken.

Intervjuerna analyserades med utvärderingens frågeställningar som huvudteman. Vid kodning av intervjumaterialet framträdde vissa underteman som majoriteten av intervjupersonerna fördjupade sig i. Fokus i analysen av dessa underteman var likheter och skillnader mellan dels olika kommuner, dels tjänstemän och utförare. Citat som redovisas är ordagranna avskrivningar med vissa justeringar för talspråk i syfte att förtydliga innebörd och avidentifiera upphovsperson ytterligare (jfr. Kvale & Brinkmann, 2014).



## Ungdomsenkät

För att ta del av ungdomars upplevelser av trygghet på allmänna platser och insatsen vuxenvandring, genomfördes en webenkät i samband med skolstart hösten 2022. Med utgångspunkt i tidigare forskning och information som framkommit i intervjuer formulerades ett antal specifika frågor om ungdomars erfarenhet av- och uppfattning om vuxenvandring i syfte att pröva de logiker som ligger till grund för insatsens uppkomst och utformning. För att undersöka ungdomars upplevelser av trygghet, utsatthet och umgängesvanor formulerades enkätfrågor med utgångsläge i Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)s LUPP-enkät (MUCF, u.å.) och Brottsförebyggande rådets Skolundersökning om brott (BRÅ, 2022) eftersom dessa är några av landets mest använda mätinstrument i sammanhanget. Att utgå ifrån dessa enkäter möjliggör jämförelse mot tidigare resultat (Bryman, 2016). LUPP-enkätens frågor om trygghet och Skolundersökningens frågor om utsatthet för, och delaktighet i normbrytande handlingar användes i modifierad version i syfte att tydligare anpassa frågorna till utvärderingens syfte samt begränsa enkätens omfång. När omarbetning av frågeformulär görs på detta sätt kan validiteten i de ursprungliga instrumenten, dvs att frågorna mäter det som är avsett, inte längre garanteras (Bryman, 2016). Därför har den nykonstruerade enkäten granskats först genom en ostrukturerad expertgranskning (Persson, 2016) där forskare med erfarenhet av både ungdomsforskning och enkätstudier bidragit med synpunkter till en första revidering av frågeformuleringar och svarsalternativ samt svarsskalor. Därefter har två kognitiva gruppintervjuer (jfr, Persson, 2016) genomförts med totalt 8 ungdomar. Ungdomarna rekryterades på en sommarskola genom ett så kallat bekvämlighetsurval som innebär att eleverna som var på plats tillfrågades att delta (Bryman, 2016). Sommarskolans elever ansågs lämpliga för uppdraget då de dels var i samma ålder som målgruppen för enkäten, dels hade olika studiesvårigheter och därmed lättare kunde upptäcka om någonting i enkäten var svårt att förstå. Ungdomsgruppen bestod av både pojkar och flickor i åldrarna 16 till 18 år med variation i etniskt ursprung. I intervjuerna framkom ett flertal förändringsförslag gällande ordval och formuleringar där ungdomarna föreslog ersättningsord som var lättare för unga att förstå. Ungdomarnas förändringsförslag accepterades när det var möjligt utan att enkätens innehåll förändrades. I övrigt ansåg ungdomarna att frågorna var angelägna, relevanta och uttömmande. Slutligen fick ungdomarna testa att fylla i hela enkäten i syfte att mäta tidsåtgången. De instruerades då att endast säga till när de var klara och inte lämna in svaren då dessa inte skulle ingå i utvärderingen. Den enkät som tog längst tid att besvara genomfördes under sex minuter. Ungdomarna bedömde tidsåtgången som acceptabel.

Webenkät skapades i dataprogrammet esMaker och distribuerades via den digitala mediebyrå Jbas som fick i uppdrag att sprida länken till 15-19 åringar i berörda kommuner via ungdomsmedierna Tiktok, Snapchat och Instagram kombinerat med marknadsföringsinsatser särskilt riktade mot målgruppen. Mediebyrå fick också i uppgift att anpassa marknadsföringen för att skapa en så jämn könsfördelning som möjligt och en geografisk spridning som säkerställde att alla kommuner fanns representerade. Enkäten distribuerades under en femveckorsperiod under augusti-september, år 2022, med uppehåll under veckan för riksdagsval för att undvika att enkäten misstogs för valinformation.

## Urval

Åldersavgränsningen 15 till 19 år ansågs lämplig då åldersgruppen i tjänstemannaintervjuer uppgetts vara föremål för vuxenvandrades insatser samtidigt som 15 år, enligt 18§ i lagen om etikprövning, är den lägsta åldern då man kan välja att medverka i forskningsstudier utan samtycke från vårdnadshavare (SFS 2003:460).

Enkäten besvarades av 596 individer. Av dessa exkluderades 61 individer för att de uppgav att de inte bodde i någon av kommunerna som ingår i utvärderingen. Ytterligare 54 individer exkluderades då de uppgav att de tillhörde en annan ålderskategori än målgruppen.

Utvärderingens stickprov uppgick därmed till 481 individer som presenteras i tabell 1 fördelat på kön och hemkommun.

**Tabell 1. Deltagare fördelat på kommun och kön**

Kommun	Flicka	Pojke	Annat	Totalt
Emmaboda	15	11		26
Kalmar	50	66		116
Mörbylånga	16	8		24
Nybro	38	23	1	62
Oskarshamn	80	74	5	159
Torsås	13	7		20
Vimmerby	39	32	2	79
<b>TOTALT</b>	<b>251</b>	<b>221</b>	<b>9</b>	<b>481</b>

Av tabellen framgår att det är något fler flickor än pojkar (251 resp. 221) och att 9 individer identifierade sig som varken flickor eller pojkar. Av samtliga deltagare uppgav 175 flickor, 128 pojkar och fyra ickebinära personer att de brukade umgås med vänner på allmänna platser. Dessa 307 individer fick besvara ytterligare frågor om sina erfarenheter av sådana platser. Ytterligare några individer exkluderades från enskilda analyser på grund av ofullständiga svar. Individer som valde könskategori *annat* exkluderades från könsanalyser då subgruppen var för liten. Av dessa anledningar varierar antalet individer mellan analyserna.

## Databearbetning

Statistiska analyser har genomförts med statistikprogrammet IBM SPSS Statistics (version 28). För att mäta ungdomars erfarenheter av utsatthet på allmän plats slogsdelfrågorna i fråga 6 (se bilaga 1) samman till tre olika index. Indexet *Utsatts för hotfulla situationer* mäter ungdomars erfarenheter av otrygghetsskapande händelser som riktats mot dem. Indexet *Bevittnat otrygghetsskapande händelser* mäter händelser som kan vara otrygghetsskapande men som inte riktats direkt mot ungdomen och indexet *Deltagit i otrygghetsskapande aktiviteter* mäter i vilken utsträckning ungdomen själv ägnat sig åt otrygghetsskapande aktiviteter.

För att säkerställa att alla tre index hade tillfredställande intern konsistens, det vill säga att frågorna som slagits ihop mätte ett gemensamt underliggande värde, testades samtliga index genom Cronbachs Alpha och visade där tillfredställande  $\alpha$ -värden (0,716, 0,709, 0,733 i ovan nämnd ordning).

Ytterliga statistiska analyser har visade en diskrepans mellan flickors och pojkars benägenhet att välja genomgående höga eller låga siffror i självskattningsfrågor. Därför har samtliga resultat som presenteras i form av rangordning först justerats för enskilda individers benägenhet att skatta

generellt högt eller lågt genom beräkning av nya, standardiserade medelvärden. Justeringen visade sig inte påverka rangordningen varför endast de ojusterade medelvärdena tillsammans med rangordningen presenteras i resultatavsnittet.

Totalt har ungdomsenkäten också genererat cirka 400 fritextsvar där ungdomarna huvudsakligen bidrog med kommentarer till frågorna tio och elva (se bilaga 1). Fritextsvaren genomgick en kvalitativ analys efter att kommentarer som bedömts som orelaterade till frågeställningen gallrades bort. Den kvalitativa analysen genomfördes efter de statistiska analyserna i syfte att nyansera siffrornas betydelse. Citat som redovisas har bedömts som representativa för innehållet i fritextsvaren.

## **Etiska överväganden**

Etiska överväganden har gjorts med stöd i vad som föreskrivs i lag om etikprövning (SFS 2003:460). Då utvärderingens design inte kräver någon etikprövning har rådgörande diskussioner förts med den lokala etikkommittén vid Hälsohögskolan, Jönköping University i syfte att säkerställa skydd av människovärde och enskilda individers integritet i enighet med lagens intention.

Intervjupersoner har samtyckt till deltagande efter information om utvärderingens syfte, mål och tillvägagångssätt samt haft möjlighet att avbryta sitt deltagande under processens gång. De har också samtyckt till inspelning av intervjuer samt hantering och lagring av materialet på ett för utvärderingsprocessen nödvändigt sätt. Samtycket har dokumenterats via videoinspelning. Intervjupersonerna har utlovats konfidentialitet eftersom de flesta är verksamma i små kommuner och på unika tjänster där det skulle kunna vara känsligt att framföra kritik mot arbetsgivare, beslutsfattare och samarbetspartners. För att efterleva löftet om konfidentialitet härleds ingen information till specifika kommuner eller befattningar i redovisningen av resultaten. Citat som redovisas är endast markerade med ett intervjunummer i syfte att belysa vilka uttalanden som uttalats i samma intervju. Av konfidentialitetsskäl har andra härledningar till person, befattning eller kommun, undvikits.

Undersökningar som involverar minderåriga bör alltid hanteras med särskild försiktighet (Bryman, 2016). Samtidigt har utvärderingens ambition varit att målgruppen för insatsen får komma till tals i linje med Barnkonventionen (SFS 2018:1197). Därför bedömdes webbenkät vara lämpligaste metod för undersökning av ungdomars erfarenheter och synpunkter. Risken för att enkätens innehåll skulle leda till obehag för respondenterna bedömdes som minimal då enkäten var frivillig, i liten utsträckning berörde emotionellt svåra frågor samt kunde besvaras i avskildhet och anonymt via exempelvis en mobiltelefon. Utvärderingsteamet har på intet sätt interagerat med respondenterna eller på annat sätt kunnat kontrollera deras identiteter. Mediebyrån JBAS, som distribuerade enkäten hade endast tillgång till enkätlinken. Insamlade data har endast hanterats av utvärderingsgruppen och förvarats på säkra servrar som endast utvärderingsteamet haft tillgång till.

## **Begränsningar**

Den initiala insamlingen av dokumentation innebar utmaningar i form av oklarheter kring beslutsgångar, ansvarsfördelning och avsaknad av lokala rutiner för dokumentation. Eftersom allt material inte fanns samlat på ett ställe blev det svårt för kommunkontakterna att få tag på allt material som kunde vara av relevans. Deras uppdrag försvårades ytterligare av att tjänstemän

med kunskap om vuxenvandring bytts ut och att flera diskussioner och beslut skett muntligt utan att dokumenteras. Tjänstemannaintervjuerna har därmed varit avgörande för att kunna skissera en programteori. Intervjupersonernas förmåga att besvara frågorna har varit beroende av hur länge de varit involverade i vuxenvandring och hur väl de kunnat förlita sig på det egna minnet för att berätta om hemkommunens arbete.

Rekrytering av enkättagare har skett helt anonymt via internetkampanjer vilket innebär att utvärderarna har begränsad kunskap om individerna som deltagit i undersökningen. Samtidigt kan den valda rekryteringsvägen gjort det möjligt att nå ut till alla ungdomar inom det geografiska området under en tidsperiod om flera veckor jämfört om vi till exempel hade besökt skolor där vi hade missat elever som vid tillfället varit frånvarande eller just då valde att inte medverka.

Den etiska prioriteringen om en lägsta åldersgräns på 15 år har inneburit att yngre ungdomar exkluderats från utvärderingen. I flera intervjuer under utvärderingens gång har det framkommit att målgruppen för vuxenvandring också är ungdomar som är yngre än 15 år. Denna utvärdering har därmed inte haft möjlighet att ta del av deras synpunkter.

## Resultat

I följande avsnitt redogörs för vad som framkommit genom analys av insamlad dokumentation, intervjuer och ungdomsenkäter. Resultatavsnittet inleds med en skissering av programteorin, dvs de idéer som ligger till grund för att vuxenvandring aktualiseras i syfte att öka trygghet, minska brottslighet samt förebygga berusningsdrickande bland ungdomar. Därefter redogörs för hur insatsen organiserats, utformats och genomförts i praktiken. Slutligen presenteras målgruppens synpunkter på vuxenvandring i relation till trygghet och utsatthet vid umgänge på allmänna platser.

Då endast två kommuner hade aktiv vuxenvandring under utvärderingsperioden benämns dessa kommuner fortsättningsvis som *den större* och *den mindre* kommunen. Enskilda kommuners eller tjänstepersoners namn har inte redovisats då det på grund av kommunernas storlek och individernas befattningar i flera fall hade kunnat äventyra konfidentialiteten.

### Vuxenvandringens syfte och målgrupp

Samtliga intervjupersoner uppgav att vuxenvandring idag främst betraktas som en trygghetsskapande och brottsförebyggande insats. Även om ungdomars drickande finns med i resonemangen är det inte där fokus ligger längre på samma sätt som det gjort historiskt. Den vuxenvandring som tidigare organiserades via skolors föräldraföreningar eller andra organisationer och som främst syftade till att stävja ungdomsberusning finns inte längre. Orsakerna till detta uppgavs vara dels att ungdomsdrickande på allmän plats har minskat betydligt, precis som i resten av landet och att föräldrars engagemang för vuxenvandring har minskat. Idag betraktas insatsen i stället som ett handlingsalternativ i kommunernas trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete, vilket inte minst synliggjordes av att flera av

kontaktpersonerna som hade ansvar för insatsen också hade säkerhetssamordnande uppdrag och att insatsen återkommande diskuterades i lokala BRÅ-föreningar.

Intervjupersonerna var överens om att vuxenvandringens främsta målgrupp är ungdomar.

I kommuner där vuxenvandring tillämpas, motiverades insatsen med att närvaro av nyktra vuxna i ungdomsmiljöer bidrar till ökad trygghet och minskad risk för normbrytande handlingar.

Miljöer där ungdomar samlas för ostrukturerat umgänge betraktades som potentiella riskmiljöer där trygghetsskapande arbete behövs. En intervjuperson sammanfattade behovet av vuxennärvaro på följande sätt:

*Det finns ett behov av att vuxna finns ute. Att det blir en dämpande effekt. Ju mer vuxna det är som rör sig ute som är trygga så stör det också ut krafter som inte är trygga för ungdomarna (Intervju 2).*

Intervjupersonen menade att vuxenvandringens syfte är dubbelt då insatsen både kan ha en dämpande effekt på ungdomars problembeteenden och skydda ungdomar från andra personer som kan skapa otrygghet för ungdomar. I flera kommuner fanns exempel på motorburen som ungdom samlades på olika platser och att det då kunde bli stökigt samt att allmänheten upplevde platserna som otrygga då dessa ungdomar kunde vara högljudda och skräpa ner. Andra exempel där intervjupersonerna trodde att vuxennärvaro kunde ha en förebyggande roll var skadegörelse på skolgårdar, gallerior eller resecentrum.

Insatsen förväntades också kunna bidra till ökad trygghet genom att skydda ungdomar från otrygghetsskapande företeelser såsom andra ungdomar som söker konflikter eller onyktra och stökiga vuxna som kan bidra till otrygghet för ungdomar. I flera intervjuer påpekades att de vuxna som rörde sig i utemiljöer på helger och kvällar huvudsakligen var onyktra vilket påverkade ungdomars känsla av trygghet negativt. Därför var det också viktigt att öka närvaron av nyktra vuxna som kunde stå för trygghet och larma till exempel polis eller ambulans om det skulle behövas.

I en kommun där det i dagsläget inte fanns någon vuxenvandring, övervägs om insatsen skulle kunna vara ett verksamt sätt att nå ungdomar med problembeteenden som annars är svåra att nå. I denna kommun såg man att de ungdomar som umgås på allmänna platser i större utsträckning än andra omgavs av riskfaktorer för negativ utveckling. Samtidigt upplevde intervjupersonerna att kommunens trygghetsskapande arbete alltmer kommit att handla om övervakande insatser vilket de anser inte möter dessa ungdomars behov. Intervjupersonerna identifierar istället ett behov av meningsfulla, stödjande och långsiktiga relationer mellan ungdomar och vuxna, och överväger om detta behov skulle kunna fyllas av vuxenvandrare. Nedanstående citat illustrerar resonemanget i den kommunen:

*Det här är en högst personlig åsikt men, RÄTT vuxna som möter ungdomar gör skillnad. När man möter ungdomar, och det är inte alltid du får en förändring med en gång men när fröet väl är sått, det kan ta ett år, det kan ta två år. Men förändringen den kan börja gro. Och där kan en, EN viktig vuxen göra skillnad. (Intervju 1)*

Intervjupersonen betonar att hen är osäker på om vuxenvandring skulle kunna vara ett sätt att uppfylla detta behov eller om andra arbetssätt är mer lämpliga.

I flera intervjuer framhölls att den huvudsakliga målgruppen förvisso är ungdomar men att tryggheten för flera grupper i samhället kan öka om det finns insatser som syftar till att minska ungdomsstök eftersom det ofta uppges vara just ungdomsstök som bidrar till otrygghet. Det gavs exempel på att kunder inte vågar handla om ungdomar samlas utanför gallerior eller att näringsidkare hade problem med skadegörelse och nedskräpning. I flera dokument beskrevs också trygghet på allmänna platser som en demokratifråga, då otrygghet begränsar individers

tillträde till det offentliga rummet. Här föreslogs bland annat vuxenvandring vara en insats som bidrog till att stärka alla människors tillgång till samhället. På så sätt menade flera intervjupersoner att det finns en bredare målgrupp men att insatsen verkade igenom ungdomar.

## **Trygghetsskapande och brottsförebyggande komponenter i vuxenvandring**

Av intervjuerna framgick att förväntningarna på vuxenvandring var att insatsen både skulle ha en situationell påverkan genom att öka förekomsten av kapabla väktare och minska motivationen till normbrytande handlingar och en social påverkan genom att lära känna ungdomar och vara goda förebilder. I flera intervjuer hänvisades också till BRÅs brottstriangel (Gustafsson, 2022) som utgör kunskapsbasen i kommunernas trygghetsskapande arbete.

Den situationella påverkan förväntades enligt flera intervjupersoner ske genom att vuxenvandrarna sökte upp ungdomars mötesplatser spontant och på så sätt skapade en oförutsägbarhet som bidrog till upplevelse av ökad upptäcktsrisk. Vuxenvandrare skulle också larma polis eller socialjour vid behov samt bidra med underrättelser till polisen när de upptäckte nya samlingsplatser eller om de fick kännedom om aktiviteter som kunde utvecklas till problem. De kunde också förebygga att konflikter eskalera genom att prata med och försöka lugna ungdomar eller hjälpa dem att ringa hem.

Två intervjupersoner med lång erfarenhet av fältarbete beskrev vuxennärvarons situationella nytta på ett sätt som sammanfattade synpunkter från flera intervjuer:

*Det viktiga är liksom att ha en vuxennärvaro som i sig skapar en trygghet. Eller att det finns vuxna i närheten, eller ja, och det också om att, om det händer saker. Det beror lite på vem som är ute så. ... Att man kan vara där och kanske ringa ambulans eller nåt om det skulle va nåt sånt. Att man finns till hands om det skulle hända nåt helt enkelt. Och sen också om man märker att här är en fest ute i skogen med ungdomar som går i högstadiet. Då brukar vi meddela polisen eftersom det är minderåringar som dricker så att de kan ta vid och förhoppningsvis, det är inte alltid de har möjligheten. ... Det handlar om att vara närvarande vuxen vid sådana här tillfällen för att skapa trygghet för ungdomarna. (Intervju 7)*

De sociala och långsiktiga effekterna förväntades främst uppstå av att det var rätt vuxna som mötte ungdomarna och att dessa arbetade relationsskapande och kunde vara goda förebilder. Ingen av kommunerna hade några formella kompetenskrav på vuxenvandrare. I stället framhölls personlig lämplighet som avgörande för att en individ skulle betraktas som rätt vuxen. I några fall betonades just fördelen med att det inte var professionella personer som mötte ungdomarna då det kunde finnas en misstänksamhet mot myndighetspersoner bland problemtungda ungdomar. Nykterhet framhölls genomgående som en central komponent i den personliga lämpligheten hos vuxenvandrare både i intervjuer och i dokumentation. Nykterhet betraktades förvisso som en självklarhet men flera intervjupersoner ansåg ändå att det var viktigt att betona den i rekrytering och utbildning då det vore förödande för insatsens legitimitet om en vuxenvandrare påträffades onykter eftersom just onykterhet är en otrygghetsskapande komponent som man ville motverka. Nästa viktiga aspekt av personlig lämplighet var att vuxenvandraren var en vanlig person med sunda värderingar som förstod uppdraget och engagerade sig i vuxenvandring för att de tyckte om att möta ungdomar. En intervjuperson sammanfattade det som framkom i flera intervjuer kring personlig lämplighet på följande sätt:

*En vanlig vuxen som är en vanlig "svensson", som har bra värderingar, inte tycker att ungdomar ska dricka alkohol, inte tycker att "det gör väl ingenting, Jag drack också när jag var ung. Utan att man faktiskt står upp för sitt uppdrag. ... lite som en förebild kanske. Framför allt att man inte själv är berusad när man går ut. Till exempel stå å röka kanske inte heller är så lämpligt..." (Intervju 7)*

Av citatet framgår att vuxenvandrarna förväntades värna vissa prosociala värderingar men att det var viktigt att dessa förmedlades genom hur vuxenvandrarna själva uppträdde. Vikten av att vara en god förebild betonades framför att vara någon som moraliserade över ungdomars beteenden. En tredje lämplighetskomponenten som lyftes återkommande var vuxenvandrarens förmåga att verka i ungdomsmiljöer på ungdomarnas villkor. Genomgående reflekterade intervjupersonerna över utmaningarna med att kunna arbeta trygghetsskapande och förebyggande i ungdomsmiljöer utan att tränga sig på och utgöra hinder i de behov som ungdomar hade av att träffas utan vuxna. Av denna anledning framhöll flera personer att det var viktigt att vuxenvandrarna har en fingertoppskänsla i interaktionen med ungdomar. De skulle kunna signalera närvaro, trygghet och genuint intresse för ungdomar utan att bli övervakande och kontrollerande.

En sista komponent som beskrevs som snarare önskvärd än nödvändig var att vuxenvandrare skulle ha breda personliga nätverk och känna många ungdomar. Man pekade då bland annat ungdomsledare från idrottsföreningar och föräldrar som har barn i målgruppens ålder som särskilt lämpliga. Dessa personer kunde lättare initiera kontakt med ungdomsgrupperingar om de redan kände några individer. De var vana vid att kommunicera med ungdomar och kunde redan ha en förebildsstatus bland ungdomar, vilket i sin tur kunde bidra till att ungdomar i större utsträckning vill bete sig rätt. Om det redan finns etablerade relationer mellan ungdomar och vuxenvandrare blev det också lättare att erbjuda respektive ta emot stöd och hjälp i problematiska situationer.

Vuxenvandrarernas lämplighet definierades också genom hur vuxenvandrare *inte* skulle vara. Samtliga intervjupersoner betonade vikten av att förhindra att personer engagerade sig i vuxenvandring av fel skäl. Framför avsågs personer som inte förstår att uppdraget var att skapa trygghet genom att finnas för ungdomar på deras egna villkor. Individer med konfrontativa beteenden som riskerade att driva insatsen till att likna medborgargarde betraktas som olämpliga då detta i stället skulle kunna öka otryggheten i samhället. En intervjuperson med lång erfarenhet av organisering av vuxenvandring sammanfattade det på följande sätt:

*De här som tror att de har befogenheter. Som gärna vill ha action. Som nästan liksom ser sig själva som minipoliser. De är inte lämpliga som nattvandrare.*  
(Intervju 2)

Också kriminellt belastade personer och personer med extrema politiska åsikter betraktades som olämpliga för uppdraget. Detta både utifrån förväntningar om att vuxenvandrare skulle vara förebilder och osäkerheten kring vilka drivkrafter personer med sådana egenskaper har till att vilja vara vuxenvandrare.

## **Riskhelger**

Ett område där samtliga intervjupersoner, oavsett om det fanns vuxenvandring i deras kommun eller ej, identifierade nytta med vuxenvandring var riskhelger. Riskhelgerna skiljer sig från vanliga helger och kvällar på så sätt att många ungdomar samlas på en eller ett fåtal ytor och att förekomsten av alkohol är hög vilket i sin tur ökar risken för olika problembeteenden. Vid

riskhelger är det också vanligare att ungdomar från andra kommuner strömmar till och att vissa grupperingar söker sig till aktiviteterna just för att skapa problem. En av intervjupersonerna beskrev att det i deras kommun fanns en återkommande gymnasiefest som arrangerades av grannkommunens gymnasieelever. Det var alltså ungdomar som inte hörde hemma på orten som organiserade aktiviteten som i sin tur lockade ännu fler ungdomar från kringliggande kommuner. Även om tillställningen i sig var en positiv händelse för ungdomarna uppstod det en del problem som krävde ökad vuxennärvaro. Här sågs vuxenvandring som ett bra sätt att åstadkomma just det:

*Ungdomsfesterna i sig kan vara ett problem där vi behöver nattvandrare eller vuxennärvaro. För då kan det hända konkreta problem som kan vara farligt för dem [ungdomarna]. (Intervju 3)*

Vid riskhelger fanns allt som oftast också kommunens fritidsledare och fältare i tjänst och polisen fanns tillgänglig vilket möjliggjorde för vuxenvandrare att vara just det komplement som de skulle vara. Vuxenvandrare kunde vid sådana tillfällen bidra till ett lugn samt ge enklare stöd och larma utan att riskera att hamna i farliga situationer som de inte behärskar eftersom det alltid fanns hjälp att påkalla. En av tjänstemännen med lång erfarenhet av fältarbete menade också att vuxenvandrarnas uppdrag blev mycket tydligare om det avgränsades till enbart situationellt förebyggande arbete som var tydligt avgränsat i tid och rum. Vuxenvandrarna förväntades då enbart påverka ungdomars beteende just där och då men det finns inga förväntningar om något långsiktigt relationsskapande arbete vilket hen menade var för mycket begärt av insatsen.

*Nattvandringen har ju lugnande effekt men den kanske inte påverkar ungdomars alkoholkonsumtion jättemycket. Man kanske höll igen lite, speciellt om det var en närstående, en granne, eller i värsta fall mamma eller pappa som var ute... det påverkade inte alkoholkonsumtionen [i stort] utan det var mer en trygghet att det fanns vuxna ute om någonting hände. (Intervju 7)*

En annan fördel som lyftes fram med att endast ha vuxenvandring i samband med riskhelger var att det är lättare att organisera insatsen när den blev mer tydlig och avgränsad. Flera kommuner som inte hade regelbunden vuxenvandring gav exempel på hur de vid exempelvis skolavslutningar ökade vuxennärvaron runt ungdomar genom att erbjuda socialarbetare, fritidsledare och lärare möjlighet att förskjuta sin arbetstid till kvällstid för att finnas till som extra vuxna. Andra exempel var att genom tidningsannonser uppmana vuxna att gå ut på kvällen eller att involvera olika organisationer för enstaka insatser.

## **Andra fördelar med vuxenvandring**

Flera intervjupersoner beskrev att det finns många olika aktörer som var intresserade av att vuxenvandring ska finnas och att det därmed också kunde finnas fördelar med insatsen som inte handlade om att påverka ungdomars beteenden eller att öka tryggheten för ungdomar. Det första var signalvärdet som insatsen eventuellt kunde ha. I många fall beskrevs det att insatsen initierades vid särskilda händelser som tillfälligt ökade otryggheten i lokalsamhället. Dessa händelser tenderade att påverka invånarnas upplevelser av otrygghet snarare än den faktiska risken för utsatthet, vilket i sig ökade pressen på kommunens politiker att agera. Flera intervjupersoner redogjorde för erfarenheter av hur kommunpolitiker varit angelägna om att visa handlingskraft genom att snabbt försöka få till en insats som var både synlig och billig, om än verkningslös. En intervjuperson uttryckte det på följande sätt:



*jag tror också att det är att visa lite slagkraftighet från politikerna. Vi gör minsann något. Nu har vi organiserat oss i vuxenvandring. ... Jag tänker att det ofta är en politisk vilja som vi tjänstepersoner trycker tillbaka. (Intervju 3)*

Intervjupersonen menade att det i dessa fall var viktigare att insatsen kom till stånd för att signalera att någonting görs än att insatsen kunde lösa det uppkomna problemet. Genom att initiera vuxenvandring kunde politiker både visa att de tar oron på allvar, visa handlingskraft genom att ålägga tjänstemän att initiera insatsen samt signalera att ansvaret för kommunens trygghet är gemensamt då insatsen bygger på ett civilt engagemang. Om initiativet uppmärksammades medialt kunde det dessutom bidra till att återställa den skadade tryggheten genom att rapportering om till exempel kriminalitet balanseras upp med rapportering om trygghetsskapande åtgärder. Vuxenvandringen skulle på så sätt kunna fungera trygghetsskapande redan på idéstadiet om syftet var att påverka den upplevda otryggheten snarare än att påverka risken för utsatthet.

Ett annat värde som lyftes fram var att insatsen kunde användas som ett sätt för politiker att möta näringslivets krav. I flera kommuner fanns exempel på hur näringsidkare krävde åtgärder från kommunen då deras kunder upplevde otrygghet på grund av stökiga ungdomar som vistades utanför affärslokaler eller på parkeringar. Även här beskrev intervjupersonerna att insatsen kunde vara effektiv redan på idéstadiet då näringsidkarna blev nöjda av politikernas engagemang men att insatsen sällan hann komma tillstånd innan problemet avhjälpes på annat sätt, genom exempelvis ordningsvakter eller att ungdomarna hittar andra ställen att vara på.

Slutligen lyftes vuxenvandring också fram som ett sätt att utveckla samverkan mellan kommun och civilsamhälle. I flera intervjuer beskrevs ambitioner om att utveckla samarbete mellan det offentliga och föreningslivet där IOP var ett välkänt arbetssätt även om alla kommuner för närvarande inte har aktiva avtal. Vuxenvandring lyftes fram som ett sätt att premiera välfungerande föreningar som hade ett aktivt värdegrundsarbete och vilja att engagera sig i samhällsfrågor utöver sin kärnverksamhet. Genom IOP kunde kommunerna utöka det ekonomiska stödet till vissa föreningar och därmed bidra till en mer långsiktigt hållbar verksamhet.

## **Hur kan vuxenvandring organiseras**

En förutsättning för att vuxenvandring ska kunna bedrivas med kvalitet är att det finns kontinuitet. Kontinuitet beskrevs i intervjuerna som en avgörande komponent för att kunna arbeta relationsbaserat men också som den största utmaningen med insatsen. Den allmänna uppfattningen bland intervjupersonerna var att det var svårt att engagera kommuninvånarna i vuxenvandring. I de kommuner som hade erfarenhet av kontinuitet hade denna byggts upp genom långsiktigt samarbete med föreningar med annan kärnverksamhet, exempelvis idrott, men som åtagit sig att genomföra vuxenvandring mot ekonomisk ersättning. Samtliga intervjupersoner, oberoende av om det fanns vuxenvandring i deras kommun eller inte, var överens om att föreningssamverkan troligtvis var det enda gångbara sättet att organisera insatsen på och att det var nödvändigt att det var nödvändigt att skapa ekonomiska incitament för föreningarna att åta sig uppdraget. Med andra ord behövde de ekonomiska ersättningarna vara betydelsefulla snarare än symboliska för föreningen som åtog sig uppdraget. Kontinuiteten var också beroende av att det i föreningen fanns en eller flera eldsjäljar som intresserade sig för insatsen och tog ett personligt ansvar för dess organisering och genomförande.

En av kommunerna hade, fram tills för cirka tre år sedan, aktiv vuxenvandring som under flera år organiserades genom att olika föreningar genomförde vuxenvandringen under samordning av kommunen. Insatsen finansierades av ett antal företag i kommunen som ville bidra till social hållbarhet. Företagen, kommunen och föreningarna bildade tillsammans en paraplyorganisation som drev flera sociala projekt, inklusive vuxenvandring. När organisationen upplöstes, upphörde också vuxenvandringen då det blev oklart vem som skulle ta ansvaret för att driva verksamheten vidare.

De två kommunerna som vid utvärderingsperioden hade aktiv vuxenvandring, organiserar insatsen genom IOP-avtal där en specifik förening har tilldelats ansvar för planering och genomförande av insatsen. I dessa fall var det kommunerna själva som stod för den ekonomiska ersättningen till respektive förening.

Fördelen med organisering genom IOP uppgavs vara att föreningen som åtog sig uppdraget tog ansvar för rekrytering, utbildning och genomförande. De kommunala tjänstemännens roll var att se till att avtal följdes upp och förnyas samt att avrapporteringar och utbetalningar gjordes. Föreningarna ansågs ha bättre förutsättningar för att rekrytera vuxenvandrare än kommuner eftersom de hade medlemmar som var vana vid att bidra till föreningskassan genom att till exempel sälja lotter eller göra andra arbetsinsatser. Vuxenvandringen betraktades av föreningsrepresentanterna som ett bra sätt att öka föreningens inkomster eftersom det också innebar att man gjorde något bra för lokalsamhället och för föreningens egna barn. Föreningar har också god kännedom om sina medlemmar och kunde lättare avgöra vilka som var lämpliga utförare av vuxenvandring. Det var också lättare att samordna insatsen när det fanns välfungerande informationskanaler och medlemmarna kände varandra och kunde genomföra insatsen som en gemensam föreningsaktivitet.

IOP-avtalet innebär att föreningen som åtog sig uppdraget behövde ha en tillräckligt stor organisation för att kunna planera och genomföra insatsen. I exemplen i denna utvärdering innebar det att föreningarna hade avlönad personal som inom ramen för sin anställning också hade möjlighet att arbeta med samordning av vuxenvandring. IOP-avtalet möjliggjorde också krav på ett aktivt värdegrundsarbete i föreningen som står i samklang med kommunens värdegrund. Detta menade flera intervjupersoner var betydelsefullt för att minska risken för att insatsen utförs på ett icke-önskvärt sätt.

## 2.2 IOP-avtalens tillblivelse och utformning

Utvärderingsteamet har tagit del av flera upplagor av IOP-avtal i två kommuner: *den större* och *den mindre* kommunen. I båda fall upprättades avtalen på årsbasis och förnyades efter muntlig avstämning och överenskommelse om fortsatt samarbete. Dessa muntliga avstämningar är de enda uppföljningar som gjorts av insatserna i respektive kommun. Avtalets förnyelse byggde enligt intervjupersonerna på informella överenskommelser och en samsyn mellan parterna om att insatsen gjorde nytta. Förnyelser har skett utan betydande förändringar i innehåll.

I den större kommunen initierades insatsen av kommunens tjänstemän och en rekryteringsprocess startades för att hitta föreningar som både var intresserade och hade förutsättningar att bedriva vuxenvandring utifrån krav om bland annat organisatorisk kapacitet och värdegrundsarbete. Vuxenvandring var en av flera samhällsinsatser som skulle utföras av föreningen inom ramen för IOP. Av de föreningar som anmälde intresse var det till slut endast en förening som bedömdes som lämplig utifrån kommunens krav. Föreningen åtog sig då uppdraget men kunde i sin tur ta hjälp av andra föreningar vid behov.

I den mindre kommunen var det en förening som utifrån kunskap om hur arbetet organiserades i den större kommunen, som efterfrågade uppdraget då de såg ett behov av att finnas i miljöer där deras egna ungdomar vistades på fritiden. Även här tecknades ett IOP-avtal, om än i mindre omfattning och med endast vuxenvandring som aktivitet.

Avtalen reglerade på ett tydligt sätt hur ofta vuxenvandring skulle ske samt hur många vuxna som skulle genomföra insatsen och mot vilken ersättning. Den större kommunen hade ålagt föreningen att arrangera minst 65 vandringar per år förlagda på i huvudsak helgkvällar men också vid riskhelger såsom skolavslutningar och insparksaktiviteter. Föreningen hade också i uppdrag att med hjälp av dessa 65 tillfällen förstärka vuxennärvaron under sommaren då många ungdomsaktiviteter tog paus samtidigt som ungdomar hade mer fritid än under skolåret. Den mindre kommunen hade fått i uppdrag att genomföra cirka 15 vandringar som under de första åren var specificerade till ett antal riskhelger och några fria tillfällen som skulle fördelas utifrån behov. I senaste avtalet var dock samtliga tillfällen fria för föreningen i den mindre kommunen att planera utifrån egen behovsbedömning. I de ospecificerade tillfällena ingick också att vuxenvandrare var behjälpliga vid plötsligt uppkomna behov, exempelvis i samband med att nya ungdomsarrangemang tillkom efter avtalets upprättande eller om oron i lokalsamhället plötsligt ökade.

Båda kommuners avtal ställde också krav på att grupper om minst fyra personer skulle vandra i huvudsak kvällstid, utan närmare angivna klockslag, mot en ersättning om totalt 2000kr per tillfälle som betalades ut till föreningen. Insatsen kunde i viss mån utföras dagtid i samband med riskhelger.

Den större kommunens avtal specificerade ett antal platser som bör uppsökas med vissa årstidsbundna variationer medan den andra kommunen endast angav *ungdomsmiljöer* som geografisk avgränsning.

Den större kommunen specificerade också på ett tydligare sätt hur vuxenvandrarnas uppsökande arbete skulle fördelas över året samt vilket stöd kommunen skulle bistå med i form av lokaler, utrustning och i viss mån handledning.

I båda avtalen saknades redogörelse för insatsens syfte, tillvägagångssätt och lämplighetskrav på vuxenvandrare.

## **Rekrytering och utbildning av vuxenvandrare**

Föreningarna i båda kommunerna har själva ansvar för både rekrytering och utbildning av vuxenvandrare.

I den större kommunen begärde ett utdrag ur polisens belastningsregister för föreningens samtliga funktionärer och därmed också vuxenvandrare. I den mindre kommunen finns inget sådant krav. Föreningsrepresentanten i den mindre kommunen ställde sig positiv till idén men menade samtidigt att frågan aldrig har aktualiserats i deras förening. I övrigt nämndes inga formella krav på vuxenvandrarna. Den personlig lämpligheten, såsom att vuxenvandrarna tycker om ungdomar och kan ta kontakt utan att vara påträngande samt att de är intresserade av insatsen, lyftes i stället fram.

Initialt hade båda föreningarna ambitionen att samla sina vuxenvandrare och genomföra utbildningsinsatser tillsammans med kommunpolis och fältarbetare men detta visade sig svårt att genomföra av praktiska skäl. Det var svårt att hitta tider då många kunde delta samtidigt, vilket resulterade i ett fåtal utbildningar genomfördes med väldigt få deltagare och att ytterligare

genomgångar behövdes på grund av dålig uppslutning. På senare tid har kunskapen i stället förmedlats av rutinerade vuxenvandrare till nya vuxenvandrare genom en introduktion i samband med första arbetspasset samt att nya alltid får arbeta med någon mer rutinerad. Nya vuxenvandrare får information om uppdragets syfte och vilka förväntningar som finns på vuxenvandrarna. Innehållet i genomgången har utformats i samråd med professionella såsom kommunpolis, socialarbetare eller säkerhetssamordnare. Genomgångens syfte klagöra vuxenvandrarens roll men också vilka situationer vuxenvandrare inte ska ge sig in i. Båda föreningsrepresentanterna framhöll nykterhet, synlighet och att möta ungdomar på deras egna villkor samt avsaknaden av befogenheter som centrala delar av genomgångens innehåll.

## Genomförandet

Föreningsrepresentanten i den mindre kommunen berättade att ett vanligt arbetspass innebar att fyra föräldrar startade vid 21-tiden på kvällen och arbetade fyra timmar fram till cirka 01-tiden. Oftast försökte de träffa polisen i början av arbetspasset för att få kontaktuppgifter till poliser som var i tjänst för kvällen för att snabbt kunna larma vid behov. De hade också tidvis haft kontakt med fritidsgårdens personal men då fritidsgårdens öppettider var begränsade var samarbetet inte särskilt utvecklat. Vuxenvandrarnas ambition var att finnas där deras ungdomar höll till och inte enbart vara i centrum där pubarna och restaurangerna ligger och där vuxna personer rörde sig. Ungdomarna de mötte var oftast i 15–16 års åldern men ibland också yngre. De lite äldre ungdomarna åkte ofta till en större grannkommun och därför träffade vuxenvandrare sällan äldre tonåringar. Arbetspasset genomfördes mest till fots men ibland användes bil för att ta sig mellan olika orter i kommunen. Föreningsrepresentanten menade att det viktigaste med insatsen var synlighet eftersom det var det som gjorde att ungdomar kände sig trygga. Synlighet säkerställdes med hjälp av reflexvästar som det stod *Vuxenvandrare* på och som de fått av kommunen. Att de alltid använde västar gjorde att ungdomar kände igen dem. Upplevelsen var att ungdomar i huvudsak var positivt inställda till vuxenvandrarna. De ungdomar som vuxenvandrarna mötte var antingen ungdomar bekanta genom föreningen eller andra ungdomar som vill ha någon vuxen att prata med. Vid ett fåtal tillfällen, då i samband med riskhelger, har vuxenvandrare behövt agera genom att ringa polisen eller ringa hem till någons förälder men de flesta kvällarna fortlöpte utan några incidenter. I samband med ungdomsevent i den större kommunen har vuxenvandrarna ibland flyttat sitt arbetspass dit då de vetat att många av de egna ungdomarna besökt eventet. Föreningen rekryterade vuxenvandrare genom att fördela ansvaret till föräldrar i föreningens olika lag. Det var i regel samma föräldrar i respektive lag som åtog sig uppdraget och uppskattningsvis hade 30–40 föräldrar engagerat sig i vuxenvandring hittills. Ett fåtal individer vuxenvandrade ofta tillsammans med mindre rutinerade vuxenvandrare i syfte att skapa kontinuitet.

Varje arbetspass avrapporteras skriftligt till kommunens säkerhetsansvarige. Av dessa framgick vilka som genomfört vuxenvandringen, vilka platser de hade besökt och om något särskilt hade inträffat under arbetspasset. Endast en handfull kvällsrapporter delgavs utvärderingen. Intervjupersonerna bedömde dock dessa få i stort avspeglade arbetspassens innehåll. Av de samlade rapporterna framgick att vuxenvandrarna träffade få ungdomar när de är ute. Ibland inga ungdomar alls. Allra vanligast var att de träffade ungdomar som umgicks och beskrivs som trevliga och skötsamma. Ingenting i kvällsrapporterna signalerade oro för de miljöer och ungdomar som vuxenvandrarna mötte.

I den större kommunen var det också fyra vuxenvandrare som vanligen bemannade ett arbetspass. Vuxenvandrarna samarbetade med bland annat polis, fältare och räddningstjänst i syfte att hålla

sig uppdaterade om vad som är aktuellt och vilka platser de borde prioritera under arbetspasset. Arbetstiden förlas i regel mellan klockan 18 och 22 men vid riskhelger kunde arbetspassen förlängas eller förskjutas så att vuxna fanns ute senare på kvällarna också. Tidsintervallet för insatsen hade valts för att fånga upp något yngre ungdomar men också för att det var svårt att engagera vuxenvandrare om passen förlades senare på kvällen. I den större kommunen var det en arbetsgrupp med ett fåtal vuxenvandrare som vandrar regelbundet men under mer intensiva perioder involverades andra medlemmar och till viss del också andra föreningar som då arbetade på uppdrag av den ansvariga föreningen. I den stora kommunen fanns större tillgång till stöd från fritidsledare, fältare, polis och räddningstjänst än i den lilla kommunen. Även här betonades vikten av synlighet som skapades genom liknade reflexvästar som nämndes i den mindre kommunen. Föreningens logotyp var också väl synlig på västarna då det var en symbol som ungdomar kände igen och som man trodde bidrog till positiv interaktion. I den större kommunen hade inga kvällsrapporter funnits att tillgå. Därför var det svårt att få en uppfattning om hur mycket som hände under arbetspassen. Föreningsrepresentanten beskrev att de ofta träffade på ungdomar men att det sällan hände några incidenter som föranledde agerande från vuxenvandrarna. Sådana händelser inträffade i huvudsak i samband riskhelgerna. I båda fallen beskrev utförarna att uppdragets huvudsyfte var att vara nyktra vuxna och att vistas där ungdomarna fanns. Utförarna såg inte sitt arbete som brottsförebyggande utan snarare trygghetsskapande. Enligt utföraren från den större kommunen hade det på senare tid förts en diskussion inom föreningen om vuxenvandrarroll utifrån oroligheter och våldsytringar i samhället. Det var därför viktigt att betona just den trygghetsskapande rollen. Diskussionerna hade också resulterat i att vuxenvandrare inte längre uppsöker vissa områden som betraktas som särskilt otrygga.

## **Upplevd otrygghet och faktisk utsatthet bland ungdomar**

Enkätresultaten visade att ungdomar i låg utsträckning upplevde otrygghet när de rör sig ute i samhället men att det av de valbara alternativen i enkäten var *allmän plats ute* som skattades som mest otryggt. Hela rangordningen presenteras i Tabell 2. Värt att notera är att svarsskalan består av fyra steg där 1 står för aldrig och 4 står för ofta vilket betyder att värde 1 på skalan står för total frånvaro av otrygghet. Könsanalyser visade att det fanns signifikanta skillnader, det vill säga att skillnaderna mellan flickor och pojkar inte berodde på slump. Flickor skattade genomgående de olika platserna som mer otrygga än pojkar gjorde. Skillnaderna var fortsatt signifikanta även när justeringar gjordes för enskilda individers benägenhet att skatta generellt högt eller lågt, så som beskrevs i metodavsnittet tidigare.

**Tabell 2: Ungdomars upplevda otrygghet och erfarenhet av utsatthet**

	Flickor n=175 m (sd)	Pojkar n=128 m (sd)	Samtliga n=303 m (sd)
<i>Ungdomars rangordning av upplevd otrygghet på olika platser</i>			
1. När jag umgås med kompis på allmän plats utomhus	2,25*** (0,87)	1,63 (0,80)	1,99 (0,90)
2. I området där jag bor	2,02*** (0,93)	1,51 (0,79)	1,80 (0,91)
3. På väg till och från aktiviteter efter skoltid	1,80*** (0,89)	1,27 (0,61)	1,62 (0,84)
4. I skolan	1,75*** (0,88)	1,31 (0,67)	1,57 (0,83)
5. När jag umgås med kompisar på allmän plats inomhus	1,70*** (0,83)	1,34 (0,80)	1,54 (0,80)
6: På väg till och från skolan	1,69*** (0,83)	1,27 (0,61)	1,51 (0,77)
<i>Erfarenhet av otrygghetskapande händelser bland ungdomar</i>			
Utsatts för hotfulla situationer	2,06 (0,76)	1,95 (0,79)	2,02 (0,77)
Bevittnat otrygghetskapande händelser	2,17 (0,72)	2,26 (0,72)	2,20 (0,72)
Deltagit i otrygghetskapande aktiviteter	1,39*** (0,47)	1,52 (0,56)	1,44 (0,52)

*Not. m= medelvärde, sd=standardavvikelse, \*\*\*= $p < 0,001$*

Tabell 2 visar också att ungdomarna i låg utsträckning utsatts för, bevittnat eller själva deltagit i olika otrygghetskapande aktiviteter när de umgås med vänner på allmänna platser. Indexet *Utsatts för hotfulla situationer* omfattar bland annat variabeln "Att någon vuxen varit hotfull". Indexet *Bevittnat otrygghetskapande händelser* omfattar bland annat variabeln "Att du har sett andra bråka", Indexet *Deltagit i otrygghetskapande aktiviteter* omfattar variabelnerna "Att du eller dina kompisar deltagit i bråk". Signifikanta könsskillnader förekom endast för indexet *Deltagit i otrygghetskapande aktiviteter* där pojkar i högre utsträckning än flickor uppgav att de utfört handlingar som kan anses som otrygghetskapande. Skillnaderna gällde även vid justering för enskilda individers benägenhet att svara generellt högt eller lågt.

Analyserna visade att både den upplevda otryggheten och den faktiska förekomsten av otrygghetskapande upplevelser var låg bland både pojkar och flickor men att flickor upplevde något mer otrygghet på allmänna platser trots att den faktiska utsattheten inte skilde sig åt mellan könen. Vidare visade resultaten också att pojkar upplevde mindre otrygghet än flickor trots att de i högre utsträckning hade deltagit i otrygghetskapande aktiviteter.

### Ungdomars värdering av trygghetskapande komponenter

I tabell 3 redovisas ungdomars rangordning av trygghetskapande komponenter på allmän plats med den viktigaste komponenten först och den minst viktiga sist, oberoende av kön. Rangordningen justerades för enskilda individers benägenhet att skatta generellt högt eller lågt. Varje fråga ställdes med en fyrgradig skala där 1 står för *inte viktigt alls* och 4 står för *mycket viktigt*.

**Tabell 3: Ungdomars rangordning av trygghetsskapande komponenter efter kön**

Komponent	Flickor (n=175)	Pojkar (n=128)	Samtliga (n=307)
	m (sd)	m (sd)	m (sd)
1. Att kunna kontakta vuxna vid behov	3,37 (0,85)	2,75 (0,99)	3,11 (0,96)
2. Att platsen inte har rykte om sig att vara otrygg	3,11 (0,94)	2,86 (1,0)***	3,00 (0,97)
3. Att få vara i fred	3,10 (0,95)	2,78 (1,02)*	2,97 (0,99)
4. Bra belysning	3,31 (0,86)***	2,38 (0,96)	2,92 (1,01)
5. Att veta vilka andra som är där	2,89 (0,94)	2,50 (0,94)*	2,73 (0,95)
6. Att mina föräldrar vet var jag är	3,01 (1,0)**	2,25 (1,01)	2,68 (1,07)
7. Att det finns nyktra vuxna i närheten	2,86 (1,02)	2,21 (1,02)	2,59 (1,08)
8. Att det är städat och ordningsamt på platsen	2,65 (0,95)	2,23 (0,97)	2,47 (0,98)

Not. m= medelvärde, sd=standardavvikelse, \*= $p<0,05$ , \*\*= $p<0,1$ , \*\*\* $p<0,005$

Könsanalyser visade signifikanta skillnader mellan pojkars och flickors rangordning av komponenterna. Pojkar värderade platsens rykte, kunskap om vilka andra som är där och möjlighet att få vara i fred högre än vad flickorna gjorde. Flickor värderade att platsen var upplyst och att föräldrarna visste var man var högre än pojkarna gjorde. För övriga komponenter finns inga signifikanta skillnader mellan könen.

Av rangordningen framgick att det viktigaste var att kunna komma i kontakt med vuxna men att vuxna inte nödvändigtvis behövde finnas i närheten av ungdomarna då det samtidigt skattades som viktigt att få vara i fred vid umgänge på allmänna platser. Ungdomarna rangordnade också platsens rykte och kontroll på vilka andra som rör sig där som viktigt. Närvaro av trygga vuxna blev i rangordningen lågt prioriterat. Den enda mindre viktiga trygghetskomponenten var att platsen var städat och ordningsam. Rangordningen antyder att ungdomar värderar trygghetsskapande komponenter på ett annat sätt än vad vuxna gör då trygghetsskapande arbete många gånger handlar om att förbättra belysning, insyn, renlighet, ordning och trivsamt på allmänna platser (BRÅ, 2010).

### Ungdomars inställning till vuxenvandring

Av totalt 481 ungdomar uppgav cirka 64 % att de umgicks med sina vänner på allmänna platser. Ungefär 40 % av de 481 hade erfarenhet av att ha träffat vuxenvandrare någon gång men endast 3 % träffar vuxenvandrare regelbundet. Övriga uppgav att de hade träffat vuxenvandrare enstaka gånger eller att de hade träffat dem för länge sen. Ungdomar som uppgav att de bor i någon av de kommunerna som har aktiv vuxenvandring uppgav också i större utsträckning att de hade träffat vuxenvandrare sporadiskt eller för länge sen (44,9 %) än de ungdomar som bodde i kommuner utan vuxenvandring (30,7 %). Cirka 3 % av ungdomarna uppgav att de träffade vuxenvandrare ofta. Här fanns inga skillnader i relation till om vuxenvandring fanns i hemkommunen eller inte. Förklaringen till att ungdomar i kommuner utan vuxenvandring ändå hade erfarenhet av vuxenvandring kan vara att vuxenvandring funnits tidigare, att de uppehåller sig i kommuner där vuxenvandring finns eller att det förekommit vuxenvandring i samband med riskhelger.

Cirka 60 % av ungdomarna som besvarade enkäten uppgav sig vara positiva till att *det finns vuxna som försöker skapa trygghet för ungdomar genom att vara på platser där ungdomar träffas*. Av fritextsvaren som relaterade till samma fråga framkom ett flertal förbehåll kring den positiva inställningen till vuxenvandring. Ett av förbehållen var vikten av att respektera ungdomars integritet och att inte vara påträngande. En ungdoms kommentar summerade flera synpunkter som framfördes i fritextsvaren:

*Det är bra att veta att de [vuxenvandrarna] är tillgängliga. Men även när man är ute med sina kompisar vill man helst vara ensam. Kom gärna förbi å säg hej å så men stanna inte för länge, det blir ganska spänd stämning i gruppen och ungdomar kanske börjar känna sig obekväma.*

Ett annat förbehåll var att vuxenvandrare inte skulle vara tillrättavisande och klaga på småsaker som ungdomar gör som kanske inte är bra, såsom rökning eller nedskräpning. I flera fall påpekades också att vuxenvandrare inte borde ringa hem till ungdomars föräldrar. Flera ungdomar resonerade i sina kommentarer kring att de som betar sig illa ute kan ha det svårt hemma och att vuxenvandrarna inte hade kunskap om enskilda ungdomars hemsituation. Ungdomar förespråkade i stället att vuxenvandrare ska prata med ungdomar och försöka stötta dem på plats. En ungdom uttryckte det så här:

*Att nattvandraren inte kontakter tex föräldrar om minsta lilla, till exempel minderårig som röker en cigarett. Gör snarare att man uppsöker platser där nattvandrare inte befinner sig vilket i sin tur kan leda till att värre saker sker. De ska vara en trygghet, inte en tjallare.*

Ungdomen menade att det kunde bli problem om vuxenvandraren ringde hem för småsaker. Vidare gav ungdomar också uttryck för att vuxenvandrarnas tillrättavisanden kunde leda till att ungdomar söker sig till mer undanskymda platser för att få umgås utan vuxnas inblandning och att detta kunde öka otryggheten och risken för utsatthet.

Utöver förbehållen om integritet värdesatte ungdomarna också vuxenvandrarnas förmåga att ingripa i olika situationer. Rangordningen i Tabell 4 visar hur ungdomar värderade olika trygghetsskapande egenskaper hos vuxenvandrare med den viktigaste egenskapen först och den minst viktiga egenskapen sist på listan. Rangordningen justerades för enskilda individers benägenhet att generellt skatta högt eller lågt i självskattningsfrågor och beräknades på samtliga respondenter varför könsseparerade medelvärden inte avspeglar rangordningen. Frågorna har ställts på en fyrgradig skala där 1 står för *inte viktigt alls* och 4 står för *mycket viktigt*. I könsanalyserna inkluderades endast flickor och pojkar på grund av att subgruppen *annat* omfattade för få individer.



**Tabell 4: Ungdomars rangordning av trygghetsskapande egenskaper hos vuxenvandrare (n=481)**

	Flickor (n=251)	Pojkar (n=221)	Samtliga (n=481)
	m (sd)	m (sd)	m (sd)
1. Att vuxenvandraren är nykter	3,88 (0,54)***	3,54 (0,97)	3,71 (0,80)
2. Att vuxenvandraren kan larma ambulans eller polis om det behövs	3,69 (0,68)**	3,47 (0,86)	3,57 (0,79)
3. Att vuxenvandraren snabbt kan hjälpa till om det uppstår problem	3,59 (0,76)***	3,32 (0,91)	3,45 (0,85)
4. Att det syns tydligt att det är en vuxenvandrare	3,59 (0,76)***	3,23 (1,01)	3,41 (0,91)
5. Att det finns både manliga och kvinnliga vuxenvandrare	3,63 (0,76)***	2,79 (1,20)	3,22 (1,09)
6. Att vuxenvandrarna kan säga till om ungdomar gör något fel	3,05 (0,95)*	2,82 (1,04)	2,94 (1,00)
7. Att vuxenvandrare kan ringa föräldrar när de blir oroliga	2,84 (1,00)*	2,62 (1,08)	2,73 (1,04)
8. Att vuxenvandrare söker kontakt	2,81 (1,01)	2,66 (1,05)	2,73 (1,03)
9. Att vuxenvandrarna är kända person för ungdomarna	2,81 (1,03)*	2,57 (1,05)	2,69 (1,04)

Not. m=medelvärde, sd=standardavvikelse, \*= $p<0,05$ , \*\*= $p>0,01$ , \*\*\*= $p<0,001$

Tabell 4 visar att ungdomarna, precis som de vuxna deltagarna i utvärderingen, värderade nykterhet som viktigast. Därefter var det möjlighet att larma och hjälpa till om problem uppstod, som prioriterades av ungdomarna. Vuxenvandrarnas synlighet hamnade också på övre delen av listan. Det relationsskapande arbetet i form av att vuxna sökte kontakt eller var kända för ungdomarna prioriterades lägst av ungdomarna själva. Signifikanta könsskillnader återfanns för samtliga egenskaper utom en. Flickor värderade genomgående egenskaperna som viktigare än pojkar gjorde. Könsvisa jämförelser av medelvärden visade också att flickor rangordnade vikten av att ha både manliga och kvinnliga vuxenvandrare högre än vad pojkar gjorde samt att pojkar rangordnade vuxenvandrarnas kontaktsökande högre än flickor gjorde.

Att tillrättavisande egenskaper och kontakt med vårdnadshavare skattades som medelviktiga i rangordningslistan kan verka motsägelsefullt i relation till hur ungdomarna skattade vikten av att vuxenvandrare respekterar ungdomars integritet och inte är påträngande eller skvallrar för föräldrar. Motsägelsen förklarades delvis av fritextsvaren där ungdomarna resonerade kring att vuxenvandrare skulle kontakta föräldrar om det var väldigt unga barn som vistades ute sent. Kommentarererna handlade också om att vuxenvandrare borde tillrättavisa personer som betar sig illa mot andra personer eller ingripa för att stoppa bråk. Det var framför allt risken för att själva bli tillrättavisade för något man värderade som ett litet problem som många ungdomar ställde sig negativa till.

Flera fritextsvar uttryckte också en önskan om att vuxenvandrare skulle utgöra ett skydd mot utsatthet för bland annat flickor och unga kvinnor som ofta kände sig otrygga i offentliga miljöer. Vilket också kan vara förklaringen till varför jämn könsfördelning bland vuxenvandrare var viktigare för flickor än för pojkar. Ett citat var representativt för flera kommentarer:

*Det skapar trygghet för speciellt kvinnor då vi är väldigt utsatta. Men det skulle kännas ännu bättre om dom hade någon utbildning eller gått någon självförsvarskurs.*

Ungdomars värdering av vuxenvandrarnas olika egenskaper visade att det fanns en skillnad mellan vad de vuxna vill uppnå med insatsen och vad ungdomar själva värderade som trygghetsskapande. Ungdomarna uttryckte främst önskemål om att vuxenvandring skulle verka situationellt genom att skydda, avvärja hot och lösa problem vilket avvek från insatsens huvudregel om att inte ingripa utan främst arbeta kontaktsökande och relationsskapande.

## Diskussion

Utvärderingen visar att både kommunens tjänstemän och utförare av insatsen samstämmt definierade vuxenvandring som en insats där nyktra vuxna ska verka trygghetsskapande i ungdomsmiljöer genom att söka kontakt och vara förebilder utan att göra intrång i ungdomarnas privata sfär. Vuxenvandrarna förväntas stötta och erbjuda hjälp på ungdomars egna villkor utan att själva ge sig in i hotfulla situationer och därmed riskera att eskalera situationer eller riskera sin egen säkerhet. Samtliga intervjupersoner var också överens om att vuxenvandrare varken hade mandat eller kompetens att förhindra pågående brott eller hotsituationer och att de ej heller bör tilldelas denna roll. Vuxenvandring avgränsas därmed till att främst vara en trygghetsskapande och endast indirekt brottsförebyggande insats.

Huruvida insatsen enbart bör betraktas som situationell eller också långsiktigt fostrande (Sahlin, 1999) tvistar våra intervjupersoner om. I kommuner där insatsen tillämpades, fanns en tilltro till att insatsen kunde vara båda delar. De tjänstemän som var mer kritiska till insatsens nytta menade i stället att insatsen i huvudsak var situationell och därmed också hade begränsad nytta på grund av begränsade ingripandemöjligheter.

Det fanns däremot en samstämmighet kring att vuxenvandrare kunde ha en viktig situationell roll att fylla framför allt vid riskhelger eftersom dessa innehöll ett flertal komponenter som väl matchade insatsens utformning. Vid riskhelger samlades många ungdomar på geografiskt avgränsade ytor vilket underlättade det uppsökande arbetet. Förekomsten av berusningsdrickande bland ungdomar ökade behovet av närvarande vuxna som kan stötta, hjälpa till och bidra till lugn, som svårligen kunde tillgodoses av anställd personal och där ideella krafter kom väl till pass. Riskhelgerna medförde oftast också ökad beredskap hos professionella med ingripandeansvar såsom räddningstjänst, fältare och polis vilket säkerställer att vuxenvandringen blir ett komplement till professionella verksamheter snarare än en insats som på egen hand ska verka trygghetsskapande.

Rutinaktivitetsteorin stipulerar att de kapabla väktarnas sociala påverkan endast är möjligt om ungdomarna själva betraktar relationen till den kapabla väktaren som meningsfull (Sarnecki, 2009). Huruvida detta kunde uppnås genom vuxenvandring i den form den genomfördes i de utvärderade kommunerna är tveksamt. I båda fallen fanns en ambition om att vuxenvandrare ska vara kända personer för ungdomarna. Samverkan med föreningslivet ansågs vara ett effektivt sätt att uppnå denna ambition. Samtidigt var det i båda fallen många individer som utförde insatsen, i den minde kommunen uppskattades antalet vuxenvandrare uppgå till drygt 30 personer. I den större kommunen med sina totalt 65 arbetspass per år involverades också andra föreningar för att uppdraget ska vara genomförbart. Att vuxenvandrarna är många och att flera av dem endast deltog vid enstaka tillfällen bör ses som en försvårande omständighet i relationsskapandet. Att ungdomarna känner igen vuxenvandrarna är heller ingen garanti för att det utvecklas relationer som betraktas som meningsfulla av ungdomarna själva. Därför är det svårt att säga om ambitionen om insatsens sociala påverkan uppnås. De geografiska förutsättningarna i flera kommuner utgör också hinder för relationsskapandet. Det är stora ytor som ska täckas, samtidigt

som det är få ungdomar ute vilket medför utmaningar för insatsens träffsäkerhet. Enkätresultaten visade att de flesta ungdomar inte har någon erfarenhet av vuxenvandrare alls och att endast ett fåtal träffade vuxenvandrare regelbundet.

I den mindre kommunen fanns uttalade ambitioner om att särskilt verka för föreningens egna barn i första hand. Denna ambition kan stärka insatsens förmåga att öka tillgången på kapabla väktare då de vuxna som utför insatsen sedan tidigare har en relation till ungdomarna som är föremål för insatsen. Vilken påverkan insatsen har på ungdomar utanför den egna föreningen är mer oklart.

Ungdomsenkäten gav främst två fynd som är viktiga att beakta vid utformning av trygghetsarbete riktat till ungdomar. Det ena fyndet är att ungdomarna upplever hög grad av trygghet och låg grad av utsatthet i offentliga miljöer. Det andra fyndet är ungdomars förväntningar om att vuxenvandrare ska kunna ingripa fysiskt för att avvärja hot samtidigt som de ska respektera ungdomars integritet och göra så lite intrång som möjligt i deras privata sfär.

Att ungdomar upplevde hög grad av trygghet och låg grad av utsatthet samtidigt som de i liten utsträckning mötte vuxenvandrare gör att det är viktigt att undersöka vidare vilken betydelse vuxenvandring har för ungdomars trygghet. Ungdomar gav uttryck för att det var viktigt att kunna komma i kontakt med vuxna vid behov men att de vuxna inte behövde finnas närvarande i ungdomsmiljön. Resultatet kan tolkas som att unga själva vill bestämma villkoren för vuxnas närvaro i ungdomars privata sfär. Egnell & Ivert (2019) visade i sina studier av ungdomars syn på trygghet i utsatta områden, att ungdomar var kapabla att utveckla egna strategier för att känna sig trygga på allmänna platser. Några sådana strategier var att ha kännedom om vilka platser och personer som bör undvikas. Samma studie visade att ungdomar var säkerhetsmedvetna och i huvudsak villiga att anpassa sina beteenden för att undvika obehagliga situationer. Föreliggande utvärdering omfattar förvisso inga områden som kategoriseras som utsatta enligt polisens klassificering (Polismyndigheten, 2021) men att ungdomarna i enkätundersökningen värderade kontroll över vilka andra som vistades på platsen som viktig bör betraktas som att ungdomarna i vår utvärdering också har en säkerhetsmedvetenhet.

Ungdomars förväntan om att vuxenvandrare ska kunna ingripa till ungdomars skydd är också något som behöver övervägas närmare. I flera av de undersökta kommunerna fanns inga fältarbetare eller kvällsöppna fritidsgårdar samtidigt som tillgången på blåljuspersonal var begränsad och utryckningstider kunde vara långa. Vuxenvandrarna riskerar att bli ensamma med sitt uppdrag trots att de i huvudsak beskrevs som ett komplement till andra trygghetsinsatser. Därmed riskerar de också att hamna i situationer där de måste välja att antingen bli åskådare, avlägsna sig från platsen eller att agera i situationer som de inte är rustade för att hantera. De första två alternativen riskerar att öka känslan av otrygghet bland ungdomar eftersom vuxenvandrarna inte lever upp till ungdomarnas förväntningar om att kunna skydda och lösa problem. Det senare alternativet är problematiskt ur säkerhetssynpunkt.

En annan kritisk aspekt som bör belysas är att flera intervjupersoner menar att vuxenvandring ibland aktualiseras för att lösa problem som uppstår på grund av brister i ungdomars levnadsvillkor. Intervjupersonerna beskrev i flera fall att de ungdomar som ofta umgås på allmänna platser också är ungdomar som saknar annan fritidssysselsättning. Samtliga intervjupersoner uppgav att deras kommuner har ett rikt föreningsliv men i flera fall rådde brist på mindre strukturerade mötesplatser såsom fritidsgårdar. De motorburna ungdomarna lyftes fram som exempel på grupper som ofta saknade förutsättningar för att utöva sitt fritidsintresse under ordnade former och därför skapade spontana mötesplatser som blev ett problem för andra genom att de lät mycket, ibland skräpade ner och tog parkeringsplatser i anspråk som

näringsidkare och allmänhet betraktade som deras. Konsekvensen av detta blev också att dessa ungdomar uppfattades som ett problem trots att deras beteenden inte nödvändigtvis var normbrytande. I ljuset av dessa resonemang bör därför övervägas om resurser som avsätts för vuxenvandring i stället borde användas till att skapa prosociala mötesplatser för ungdomar utifrån de lokala behov som finns i relation till rådande ungdomskulturer. Civilsamhällets engagemang genom IOP-avtal skulle mycket väl kunna vara ett framgångsrikt arbetssätt för att uppnå detta.

Trots att utvärderingen resulterat i ett flertal invändningar mot vuxenvandring i trygghetsskapande och brottsförebyggande syfte, har det inte funnits några indikationer på att insatsen skulle vara skadlig förutsatt att den genomförs i linje med de ambitioner som beskrivits hittills. Det är snarare insatsens nytta som är svår att påvisa genom den valda utvärderingsmetoden. Svårigheterna kan delvis bero på otydlighet i målformuleringar och uppdragsbeskrivningar i kombination med brist på uppföljningar och dokumentation av insatsen. Insatsen behöver därför förädlas av tydligare uppdrags- och målformuleringar, genomförandet behöver dokumenteras grundligt tillsammans och därefter följas upp regelbundet och systematiskt.

## **Slutsats och rekommendationer**

Utvärderingen visar att det finns många förväntningar på vuxenvandring som svårigen kan uppfyllas under de förutsättningar som omgärdar insatsen. Komplexiteten i förväntningarna avspeglas inte minst i otydliga och generellt hållna syftesformuleringar och uppdragsbeskrivningar som i sin tur utgör en svårighet i uppföljning av insatsen. När målet är otydligt blir det också svårt att avgöra om målet har uppnåtts.

Ambitionen med utvärderingen har varit att bidra till kunskapsläget om vuxenvandring genom att belysa insatsens intentioner, genomförande och målgruppens inställning till insatsen. Utvärderingen lever i viss mån upp till ambitionen men mer forskning behövs. Utvärderingen möjliggör ett antal slutsatser med tillhörande rekommendationer som presenteras nedan:

### Vuxenvandring har god trygghetsskapande potential i samband med riskhelger:

Då riskhelger varierar över tid bör identifiering av riskhelger föregås av en analys som mynnar ut i bedömning om ett planerat event, exempelvis en skolavslutning, en festival eller en röd dag i kalendern, utgör en reell risk för ökad otrygghet på allmänna platser. Därefter bör en plan för insatsen upprättas som tydliggör vad vuxenvandrarnas roll är, vilka platser de ska uppsöka, under vilka tider samt vilka kommunikationsvägar till professionella som finns. Polis och andra professionella bör vara informerade om att vuxenvandrare finns och vad deras roll är. BRÅs kunskapsstöd om kartläggning av lägesbild kan vara av nytta vid bedömning om insatsens lämplighet och utformning (Se Gynne et. al., 2021).

### Samverkan med civilsamhället är en framgångsfaktor för långsiktighet

Det är svårt att uppbära engagemang för vuxenvandring hos enskilda föräldrar och andra privatpersoner. Att bygga en långsiktig samverkan mellan kommun, föreningsliv och andra intressenter, exempelvis näringsliv, har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att skapa stabilitet

över tid samt möjliggöra uppföljning och utveckling av insatsen. Samverkan kan med fördel organiseras via IOP där syfte, ansvarsområden och mål kan regleras. Det är viktigt att civilsamhällets organisationer som åtar sig uppdraget anser att insatsen är viktig och har organisatoriska förutsättningar att genomföra insatsen. Det är också viktigt att det utgår ekonomisk ersättning för deras arbete som betraktas som rimlig av dem själva.

#### Vuxenvandring eller andra trygghetsskapande insatser

Den positiva inställningen till vuxenvandring är utbredd bland både ungdomar och vuxna även om förväntningarna på insatsen varierar. Beaktat att varken insatsens nytta (utöver riskhelger) eller skadeverkningar har kunnat påvisas, bör beslutsfattare överväga om de resurser som avsätts till vuxenvandring för tillfällen utanför riskhelger i stället kan riktas mot prosociala alternativ, exempelvis att skapa attraktiva mötesplatser för ungdomar där trygga vuxna är ett naturligt inslag. Här skulle med fördel ungdomar kunna involveras i utformningen av sådana alternativ.

#### Vikten av uppföljning

Kunskapsläget om vuxenvandring är mycket begränsat. Därför är det av största vikt att de kommuner som tillämpar insatsen också på ett systematiskt sätt dokumenterar och utvärderar insatsen. För att detta ska vara möjligt behöver insatsens syfte och mål formuleras med tydlig avgränsning. Mätpunkter för insatsens mål behöver identifieras i förväg. Utvärdering kan till viss del ske genom att exempelvis lägga till frågor i redan befintliga trygghetsundersökningar, eller att följa upp insatsen i befintliga ungdomsforum. Det är också viktigt att på ett systematiskt sätt följa upp kvällsrapporterna från vuxenvandringarna då dessa är ett viktigt bidrag till kartläggning av lägesbild och bedömning av insatsens träffsäkerhet.

#### Vuxenvandring bör ej användas i akuta situationer

Då vuxenvandrare varken har mandat eller kompetens att arbeta ingripande bör insatsen inte användas vid plötsligt uppkomna behov av brottsförebyggande insatser. Exempel på olämpliga situationer för vuxenvandrare att verka i kan vara när nya ungdomsgäng med våldskapital bildas eller vid politiska demonstrationer där det finns risk för våldsinslag.

#### Vuxenvandring bör ej ersätta insatser som utförs av professionella

Då vuxenvandrare är lekmän utan formell kompetens, ingripandemandat eller anmälningsplikt bör insatsen endast betraktas som ett komplement till professionellt trygghetsarbete. Insatsen bör ej ersätta ordningsvakter, polis, fältarbetare eller fritidsledare.

## Referenser

- Abbott-Chapman, J. & Robertson, M. (2009). Adolescents' favourite places: Redefining the boundaries between private and public space. *Space and culture*, 12(4), 419-434.
- Abbott-Chapman, J. & Robertson, M. (2015). Youth leisure, places, spaces and identity. I S. Gammon & S. Elkington (Red.). *Landscapes of leisure* (pp. 123-134). Palgrave Macmillan, London.
- Ander, B. (2018). *Ungdomars berusningsdrickande–Vem, var och med vilka?* [Doktorsavhandling]. Jönköping University, School of Health and Welfare.
- Andershed, H. & Andershed, A-K. (2010). Ungdomsbrottslighet: hur vanligt är det och vad beror det på?. I H. Andershed, A-K. Andershed & K. Söderholm Carpelan (Red.). *Ungdomar som begår brott*. (s.25-41). Liber.
- Andersson, B. (2002). *Öppna rum. Om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. [Doktorsavhandling]. Göteborgs universitet.
- Bennett, T., Holloway, K. & Farrington, D. P. (2006). Does neighbourhood watch reduce crime? A systematic review and meta-analysis. *Journal of experimental criminology*, 2(4), 437-458.
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.). Liber.
- BRÅ- Brottsförebyggande rådet. (2022). Skolundersökningen om brott. Hämtat 15 juni, 2022, från <https://bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/skolundersokningen-om-brott.html>
- BRÅ- Brottsförebyggande rådet. (2010). *Trygghetsvandring – en vägledning*. [https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180001590/1309941860262/2010\\_trygghetsvandring\\_vagledning.pdf](https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180001590/1309941860262/2010_trygghetsvandring_vagledning.pdf)
- Egnell, S. & Ivert, A-K (2019). *Ungdomars upplevelser av trygghet och otrygghet i den offentliga miljön – områdeskunskap, vardagsrisker och undvikandestrategier*. Malmö Universitet
- Eriksson, I., Cater, Å., Andershed, A-K. & Andershed, H. (2010). What we know and need to know about factors that protect youth from problems: A review of previous reviews. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 477-482.
- Folkhälsomyndigheten (2020). *Samlad uppföljning av ANDT-strategin 2016-2020*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/d44cde8884b64f42afd50f21a254502d/samlad-uppfoljning-andt-strategin-20162020.pdf>

- Gustafsson, S. (2022). *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Nuläge och utvecklingsbehov 2022*. Brottsförebyggande rådet.  
[https://bra.se/download/18.146acb6517fd55784014e7/1649331136136/2022\\_Det\\_brottsforebyggande\\_arbetet\\_i\\_Sverige.pdf](https://bra.se/download/18.146acb6517fd55784014e7/1649331136136/2022_Det_brottsforebyggande_arbetet_i_Sverige.pdf)
- Gynne, C., Berg, G., Gustafsson, C & Karlson, R. (2021). *Kartläggning och lägesbild i brottsförebyggande arbete*. Brottsförebyggande rådet.  
[https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa70cac6/1621949468705/2021+Kartlaggning\\_och\\_lagesbild.pdf&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwitvOWF4878AhUERuUKHcVGDB4QBSgAegQICBAB&biw=1920&bih=937&dpr=1](https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa70cac6/1621949468705/2021+Kartlaggning_och_lagesbild.pdf&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwitvOWF4878AhUERuUKHcVGDB4QBSgAegQICBAB&biw=1920&bih=937&dpr=1)
- Hörnqvist, M. (2001). *Allas vårt ansvar i praktiken: en statligt organiserad folkrörelse mot brott*. Stockholms universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:474212/FULLTEXT01.pdf>
- Jaktlund, H. L. (2016). Farsor & Morsor på stan som vuxna förebilder på helgnätter till barn och tonåringar på driv. *Socialmedicinsk tidskrift*, 93(1), 66-70.
- Jayne, M., Valentine, G., & Holloway, S. L. (2012). What use are units? Critical geographies of alcohol policy. *Antipode*, 44(3), 828-846.
- Kalmarsunds gymnasieförbund. (2022). *Om gymnasieförbundet*. Hämtad 26 november, 2022, från <https://www.gyf.se/sv/Om-Gymnasieforbundet/>
- Koskelainen, A. (2022, 23 maj). Hämndspiralen i Kalmar- tre dödsskjutningar i år. *Expressen*. <https://www.expressen.se/nyheter/tre-dodsskjutningar-pa-ett--halvar-samband-utreds/?referrer=search-page>
- Krogstrup, H.K. (2016). *Utvärderingsmodeller*. Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3. uppl.). Studentlitteratur.
- Moffitt, T. (2018). Male antisocial behaviour in adolescence and beyond. *Nature human behaviour*, 2, 177-186.
- MUCF (u.å.). *Ungdomsenkäten LUPP*. Hämtad 15 juni, 2022, från <https://www.mucof.se/uppdrag/ungdomsenkaten-lupp>
- Nattvandring.nu (u.å.). *Om oss*. Hämtad 26 januari, 2023, från <https://www.nattvandring.nu/om-oss>
- Nattvandrarerna.se (u.å.). *Nattvandrarerna Sverige*. Hämtad 26 januari, 2023, från <https://nattvandrarerna.se/om-oss/>
- Olson, H-E. (1992). *Staten och ungdomens fritid: kontroll eller autonomi?*. Arkiv Förlag.

- Persson, A. (2016). Att utvärdera frågor. I A. Persson (Red.). *Frågor och svar – Om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar* (s.402-435). Statistiska Centralbyrån- SCB.
- Polismyndigheten. (2021). *Lägesbild över utsatta områden*. Polismyndigheten, Nationella operativa enheten.
- Regeringen. (2017). Regeringens skrivelse Skr. 2016/17:126 *Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program*. Justitiedepartementet  
<https://www.regeringen.se/49550c/contentassets/d0b212f61d0d49828e5e257f47e892ad/tillsammans-mot-brott---ett-nationellt-brottsforebyggande-program-skr.-201617126>
- Regeringen. (2022). *Kommuners ansvar för det brottsförebyggande arbetet*.  
<https://www.regeringen.se/49d9bc/contentassets/9906b0696b3a43769b15cbd3deec50f7/kommuners-ansvar-for-brottsforebyggande-arbete.pdf>
- Sahlin, I. (1999). Preventionens innebörd och tillämpningar. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* (16)4–5. 231–249.
- Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Studentlitteratur.
- SCB- Statistiska centralbyrån (2022). *Kommuner i siffror*. Hämtat 16 mars, 2022, från  
<https://kommunsiffror.scb.se/>
- SFS 1962:700. *Brottsbalken*. [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700\\_sfs-1962-700#K24](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700#K24)
- SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*.  
[https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som\\_sfs-2003-460](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460)
- SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.  
[https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention\\_sfs-2018-1197](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197)
- Skollistan. (u.å.) *Gymnasieskola Kalmar län*. Hämtat den 26e november, 2022, från  
<http://www.skollistan.eu/typ/gymnasieskola/?regionen=kalmar-lan>
- SKR- Sveriges Kommuner och regioner. (2021). *Kommungruppsindelning*. Hämtat den 16e mars, 2022, från  
<https://skr.se/skr/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html>



Socialstyrelsen. (2021) *Nattvandring*. Hämtat den 6e december, 2022, från <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/unga-som-begar-brott/exempel-brottsforebyggande-metoder/nattvandring/>

SOU 2019:56 Idéburet offentligt partnerskap - Vägledning  
<https://www.regeringen.se/4aeb00/contentassets/978c3f825a704a9696e10dbb5ce40086/ideburet-offentligt-partnerskap---vagledning-sou-201956.pdf>

Sydvik, P. (2017, 10 nov). Nya nattvandrare och väktare sätts in i Angered. *Göteborgsposten*.  
<https://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/nya-nattvandrare-och-v%C3%A4ktare-s%C3%A4tts-in-i-angered-1.4819600>

Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American journal of evaluation*, 27(2), 237-246.

## Bilaga 1: ungdomsenkäten Trygg ute

Först skulle vi vilja veta några saker för att få en bakgrund om dig...

### 1. Var bor du? (om du bor på flera orter välj där du är folkbokförd)

- Emmaboda
- Kalmar
- Mörbylånga
- Nybro
- Oskarshamn
- Torsås
- Vimmerby
- Annan kommun

### 2. Hur gammal är du

- 14 år
- 15 år
- 16 år
- 17 år
- 18 år
- 19 år
- 20+ år

### 3. Jag identifierar mig som...

- tjej
- kille
- annan

### 4. Är du medlem i någon förening (t.ex. idrott, teater, scouter, politiskt ungdomsförbund, motorförening)

- Ja
- Nej

### 5. När du träffar dina kompisar på fritiden, var brukar ni då vara? (markera högst tre alternativ)

- Hemma hos varandra
- På internet (exempelvis sociala medier, onlinespel eller communities)
- På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande
- I en föreningslokal
- På café eller restaurang
- På allmänna platser inomhus (resecentrum, köpcenter, bussstation, parkeringsgarage mm)
- På allmänna platser utomhus (badplatser, torg, skolgårdar, lekplatser mm)
- Någon annanstans (ange var)

- 
- Jag umgås inte med kompisar på fritiden

Sen vill vi veta lite om dina erfarenheter av att umgås med kompisar på allmänna platser...

*(Med allmänna platser menar vi platser som är tillgängliga för alla där man kan umgås utan krav på att utföra en aktivitet t.ex. ett torg, en badplats, köpcenter, resecentrum, parkeringsplats, park, skolgård efter skoltid, fotbollsplan osv.)*

## 6. Har du varit med om något av följande när du umgås med dina vänner på allmän plats kvällstid

	1 Aldrig	2	3	4 Ofta
Att någon vuxen har varit hotfull	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du har sett skadegörelse	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du eller dina kompisar har varit delaktiga i skadegörelse	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att någon har stulit från dig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du eller dina kompisar har stulit saker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du har sett andra bråka	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du eller dina kompisar har varit inblandade i bråk	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du har varit berusad	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att någon i ditt sällskap har varit berusad	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du har sett någon sälja/köpa droger (ej alkohol)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att du eller någon i ditt sällskap har använt droger (ej alkohol)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andra händelser som upplevts som hotfulla eller obehagliga	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

## 7. Hur viktiga är följande saker för dig för att du ska känna dig trygg när du och dina kompisar umgås på allmänna platser kvällstid?

	1 Inte viktigt alls	2	3	4 Mycket viktigt
Att mina föräldrar vet var jag är	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det är bra belysning på platsen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det är städat och ordningsamt på platsen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det finns nyktra vuxna i närheten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att jag vet vilka andra som är där	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det är lätt att få kontakt med vuxna om det skulle behövas	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att platsen inte har ett rykte om att vara en Otrygg plats	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att jag och mina kompisar får vara ifred	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Annat (ange vad)				

---

## 8. Hur ofta känner du dig Otrygg...

	1 Aldrig	2	3	4 Alltid
I området där du bor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
I skolan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
På väg till och från skolan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
På väg till och från aktiviteter efter skoltid	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
När du umgås med dina kompisar på allmän plats utomhus	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
När du umgås med dina kompisar på allmän plats inomhus	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Annat - ange vad				

---

Allra sist vill vi veta lite om vad du tycker om nattvandrare. Nattvandrare är vuxna som söker upp allmänna platser där ungdomar samlas med syftet att öka trygghet där. De har ofta på sig jackor eller västar som det står nattvandrare, föräldrar på stan, vuxenvandrare eller liknande på. Nattvandrare är personer som gör detta på sin fritid. De är alltså INTE professionella ungdomsarbetare som t.ex. fältare, fritidsledare eller poliser.

### **9. Har det hänt att du har träffat på nattvandrare när du har varit ute?**

- Nej, jag har aldrig träffat några nattvandrare
- Ja, men det var länge sen
- ja, jag ser dem ibland
- ja, jag ser dem ganska ofta

### **10. Hur ser du på att det finns vuxna som försöker skapa trygghet för ungdomar genom att vara på platser där ungdomar träffas? (motivera gärna ditt svar)**

- Jag tycker att det är bra därför att  
\_\_\_\_\_
- Jag tycker att det är dåligt därför att  
\_\_\_\_\_
- Jag vet inte  
\_\_\_\_\_

**11. Vad tycker du är viktigt för att en nattvandrare ska uppfattas som trygg vuxen av ungdomar? Du kan besvara denna fråga även om du aldrig har träffat en nattvandrare eller om du inte brukar vara ute.**

	1 Inte viktigt alls	2	3	4 Mycket viktigt
Att nattvandrarna är kända personer för ungdomarna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandrarna söker kontakt (t.ex. säger hej)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandrarna snabbt kan hjälpa till om det uppstår problem	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandrarna kan säga till när ungdomar gör något fel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandrarna kan ringa till föräldrar när de blir oroliga för någon ungdom	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandrare snabbt kan larma ambulans eller polis om det behövs	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det finns både manliga och kvinnliga nattvandrare	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att det syns tydligt att det är en nattvandrare (t.ex. jacka eller väst som det står nattvandrare på)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Att nattvandraren är nykter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Annat (ange vad)				

---